

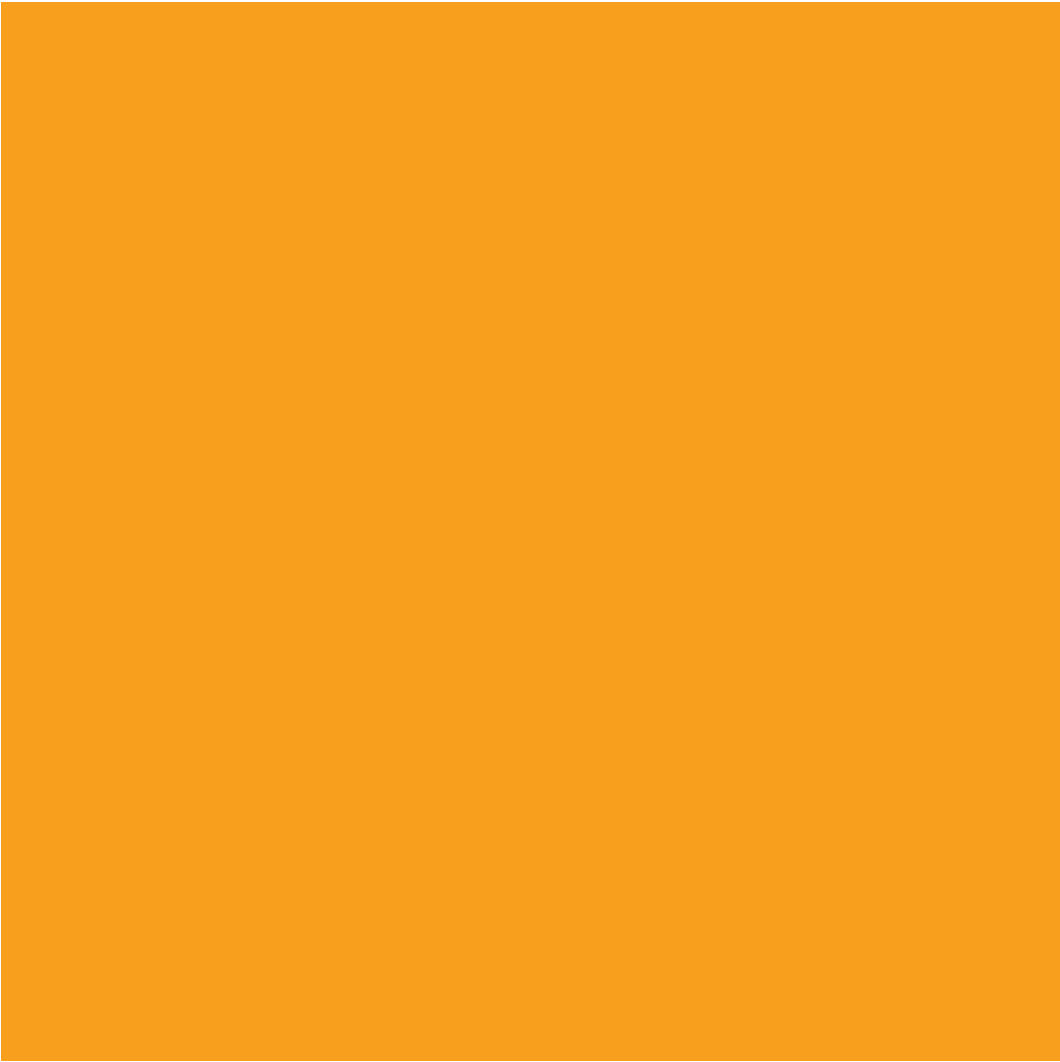

REPUBLIKA E KOSOVËS - REPUBLIKA KOSOVA - REPUBLIC OF KOSOVO
QEVERIA E KOSOVËS - VLADA KOSOVA - GOVERNMENT OF KOSOVO

MINISTRIA E TREGTISË DHE INDUSTRIË
MINISTARSTVO ZA TRGOVINU I INDUSTRIJU
MINISTRY OF TRADE AND INDUSTRY

PROFIL HEMIJSKE INDUSTRIJE

PROFIL HEMIJSKE INDUSTRIJE

Izjave zahvalnosti i priznanja

Ovaj izveštaj finansira Ministarstvo za inostrane poslove Finske, u okviru projekta „Pomoć trgovini“, a implementira Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Autor:

Visar Vokrri

Istraživanje sproveo UBO Consulting

Garancija kvaliteta obezbedjena od strane:

Odeljenje za industriju, Ministarstvo za trgovinu i industriju
Osoblje projekta „Pomoć trgovini“ UNDP

Dizajn:

Studio „InDesign“, Priština

Posebna zahvalnost ide takođe svim ispitanicima ankete.

Za ovaj dokument ne postoji autorsko pravo, stoga njegov sadržaj može biti delimično ili u celini korišćen bez prethodne saglasnosti UNDP-ja. Njegov izvor, međutim, mora biti naveden.

Stavovi iskazani u ovom izveštaju pripadaju autoru i ne predstavljaju zvaničnu poziciju Ministarstva za trgovinu i industriju, UNDP-ja ili Ministarstva za inostrane poslove Finske.

Sadržaj

Izjave zahvalnosti i priznanja.....	3
1. Uvod.....	6
2. Osnovne karakteristike firme i industrije.....	7
2.1 Veličina i sastav hemijske industrije.....	7
2.2 Veličina i geografska lokacija firme.....	9
2.3 Vlasništvo intervjuisanih firmi.....	10
3. Proizvodnja.....	13
3.1 Ulazne vrednosti.....	13
3.2 Izlazne vrednosti (output).....	14
3.3 Iskorišćenost kapaciteta.....	15
4. Tržišta, izvoz i barijere za izvoz.....	17
4.1 Obrt industrije.....	17
4.2 Domaće tržište.....	18
4.3 Izvozno tržište.....	19
4.4 Prepreke za izvoz.....	23
5. Zapošljavanje i kadrovski kapaciteti.....	25
5.1 Zapošljavanje i demografska struktura zaposlenih.....	25
5.2 Veštine radne snage.....	27
6. Sredstva, investicije i inovacije.....	29
6.1 Sredstva.....	29
6.2 Investicije i inovacije.....	30
7. Poslovno okruženje.....	33
7.1 Barijere za poslovno okruženje: Percepcije biznisa.....	33
Zaključci.....	37
Reference.....	39

1. Uvod

Ovaj profil pruža pregled trenutne situacije u hemijskoj industriji na Kosovu. Pored toga, on prikazuje razvoj događaja i trendove u ovoj industriji. Osnovne karakteristike industrije dolaze uglavnom iz sekundarnih podataka kao što je zvanična statistika koju je objavila Poreska administracija Kosova (PAK), Kosovska agencija za statistiku (KAS) i Kosovska agencija za registraciju biznisa (KARB). Pored toga, profil opisuje učinak industrije koristeći podatke iz istraživanja preduzeća koje je sproveo UNDP tokom oktobra i novembra 2015. Uzorak za ovo istraživanje sastoji se od 40 od ukupno 122 registrovane firme u bazi podataka PAK, pod „Nomenclature des Activités Économiques dans la Communauté Européenne“ (NACE), šifra - kod 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2030, 2041, 2052, 2053, 2059, i 2060.^{1,2} Potrebno je napomenuti da su firme koje su angažovane u proizvodnji osnovnih farmaceutskih proizvoda, kao i farmaceutskih preparata bile isključene pošto se farmacija smatra za poseban sektor prema revidiranoj verziji 2 NACE.³

Radi ove analize glavne aktivnosti ove industrije na osnovu podataka iz istraživanja biće definisane na sledeći način: (i) Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, štamparskog mastila i smola, (ii) Proizvodnja sapuna i deterdženata, preparata za čišćenje i poliranje, i (iii) Proizvodnja lepka i adheziva.

Analiza pokazuje da je hemijska industrija u sve većem porastu na Kosovu, i što se tiče prodaje i u pogledu zapošljavanja. Polovina sadašnjih kompanija je nastala tek u poslednje tri godine, a uglavnom su koncentrisane u regionu Prištine. Velika većina ispitivanih firmi započela je sa izvozom posle 2010. Trenutno, manje od 1/3 firmi je angažovano u izvoznim aktivnostima, uz simbolično mali udeo izvoza u njihovoj ukupnoj prodaji. Jaz između uvoza i izvoza hemijskih proizvoda na Kosovu je veliki; samo tri procenta uvoza bilo je pokriveno ukupnim izvozom u prva 3 kvartala 2015. godine.

Ova analiza organizovana je u osam različitih poglavlja. Kratak uvod i metodologija studije su obrađeni u prvom poglavlju. Drugo poglavlje razrađuje osnovne karakteristike hemijske industrije. Poglavlje 3 pruža pogled na postojeći učinak firmi i na iskorišćenost kapaciteta. Analize tržišta, zapošljavanja i sposobnosti radne snage data je u poglavlju 4, odnosno 5. Procena strukture i vrednosti imovine kao i investicije u inovacije, izloženi su u poglavlju 6. Poglavlje 7 analizira barijere za razvoj biznisa u hemijskoj industriji na Kosovu. Poslednje poglavlje je zaključak.

1 NACE Rev. 2, dostupno na: http://www.arbk.org/repository/docs/NACE_Rev_2_ENG_513445.pdf

2 Inicijalni izračunati uzorak sa 95% pouzdanosti i intervalom pouzdanosti od 7% bio je 75 firmi. Međutim, nekih 35 bilo je isključeno iz ispitivanog uzorka pošto su te firme izjavile da su promenile svoju osnovnu delatnost ili su se prebacile u drugu delatnost/sektor.

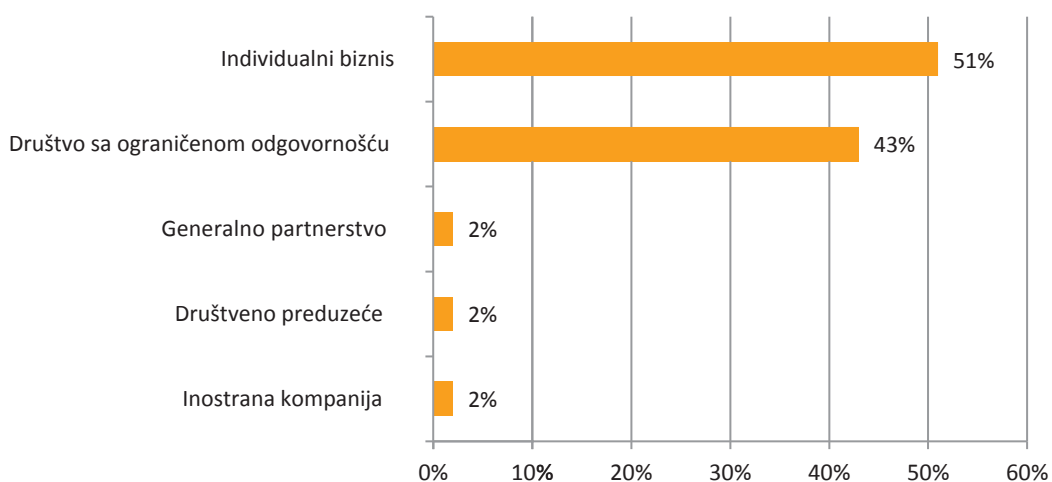
3 http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_NOM_DTL&StrNom=NACE_REV2&StrLanguageCode=EN&IntPcKey=18496334&StrLayoutCode=

2. Osnovne karakteristike firmi i industrije

2.1 Veličina i sastav hemijske industrije

Prema bazi podataka PAK, postoji 122 biznisa koji rade u hemijskoj industriji. Međutim, ne rade svi oni u hemijskoj industriji; kao što je već pomenuto gore, neki od njih su već promenili svoju primarnu delatnost. Većina biznisa u ovoj delatnosti su individualni (oko 51%); zatim slede društva sa ograničenom odgovornošću (oko 43%). Generalna partnerstva, inostrane kompanije i društvena preduzeća čine po 2% svaki od ukupnog broja aktivnih biznisa u hemijskoj industriji.

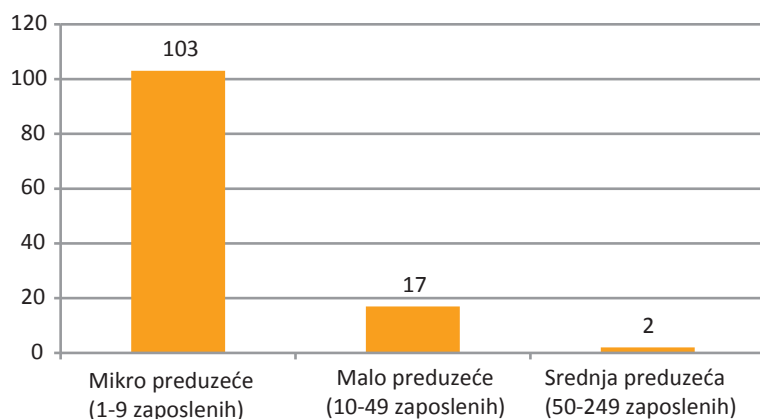
Slika 1: Struktura firmi

Izvor: PAK (2015.)

Prema istim podacima, 103 firme, ili 84%, su mikro preduzeća, sa 1-9 zaposlenih; 17 njih, ili 14% su mala preduzeća sa (sad 10-49 zaposlenih) a preostale 2 firme, oko 2%, su firme srednje veličine.

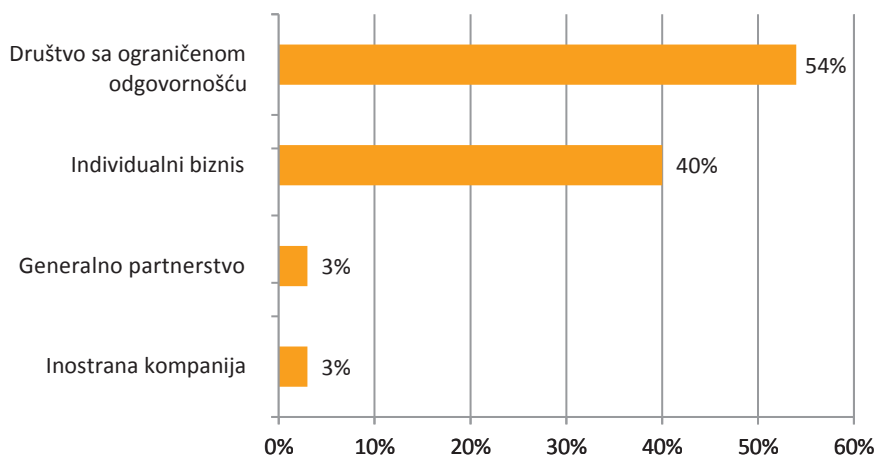
Slika 2: Veličina firmi u hemijskoj industriji

Izvor: PAK (2015.)

Skoro polovina postojećih kompanija stvorena je tek tokom poslednje 3 godine. Prema KARB, za period 2012 – 2015, stvoreno je ukupno 65 novih biznisa u hemijskoj industriji. Od ovog broja, 54% su društva sa ograničenom odgovornošću (d.o.o.), 40% su individualni biznisi; 3% su generalna partnerstva i 3% su inostrane kompanije.

Slika 3: Struktura novoosnovanih firmi za period 2012-2015.

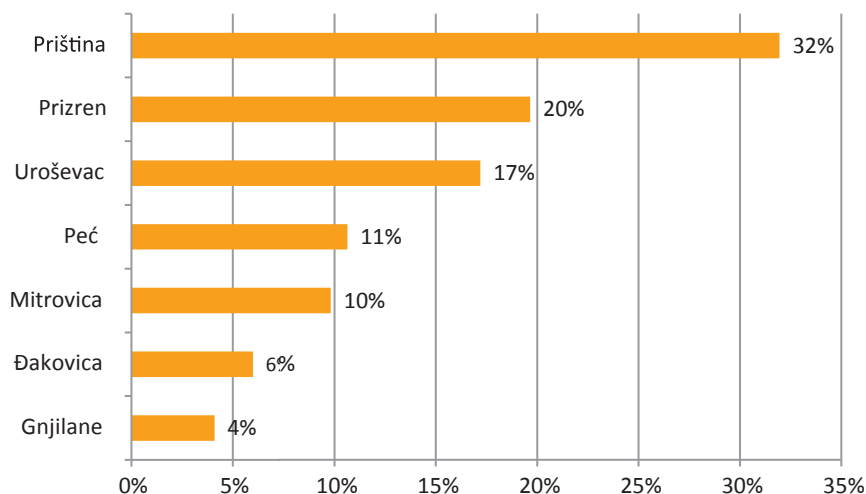
Izvor: KARB (2015.)

Na osnovu kodova NACE za klasifikaciju, 35% novih osnovanih preduzeća radi u „proizvodnji sapuna i deterdženta, preparata za čišćenje i poliranje (kôd 2041)“; 14% u „proizvodnji boja, lakova i sličnih premaza, štamparskog mastila i smola (kôd 2030)“; 14% u „proizvodnji boja i pigmenata (kôd 2012)“ i 6% u „proizvodnji đubriva i azotnih jedinjenja (kôd 2015)“.

2.2 Veličina i geografska lokacija firme

Prema bazi podataka PAK, većina preduzeća nalazi se u regionu Prištine (oko 32% njih); zatim sledi Prizren (20%), pa region Uroševac (17%) itd.

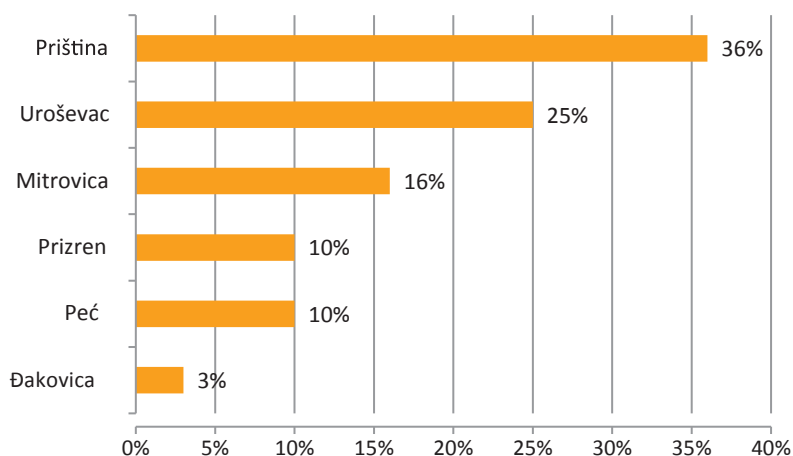
Slika 4: Geografska lokacija firme u hemijskoj industriji

Izvor: PAK (2015.)

Slična geografska raspodela je očigledna i kod novih osnovanih preduzeća. Prema KARB, većina novoosnovanih firmi registrovana je u regionu Prištine (oko 36%) – sa posebnim fokusom na Kosovo Polje i Obilić. Region Uroševca dolazi drugi sa oko 25% biznisa; treća je Mitrovica sa 16% zatim Peć i Prizren sa po 10%, dok Đakovica ostaje poslednja sa samo 3%.

Slika 5: Geografska lokacija novoosnovanih firmi

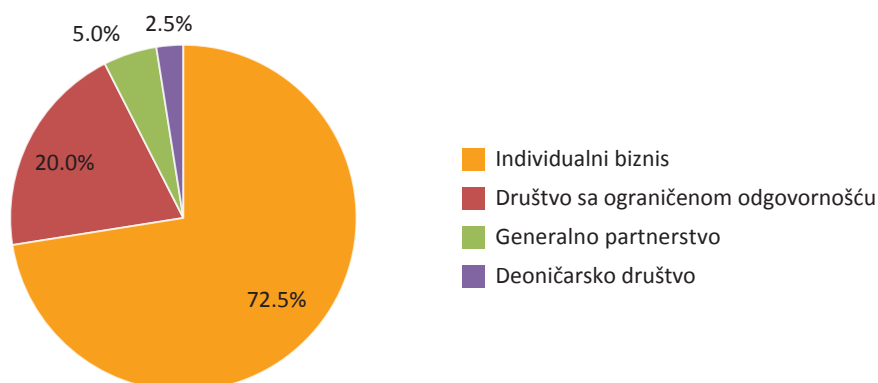

Izvor: KARB, 2015.

2.3. Vlasništvo intervjuisanih firmi

Prema slici 6, velika većina kompanija (72,5%) registrovana je kao individualni biznis – ovo su obično biznisi koji poseduje i vodi jedna osoba, i gde nema zakonske razlike između vlasnika i samog biznisa. Druga najveća grupa, (20%) sastoji se od društava sa ograničenom odgovornošću. Samo 2 od ispitanih kompanija (5%) bile su generalna partnerstva; samo jedna kompanija (2,5%) bila je deoničarsko društvo.

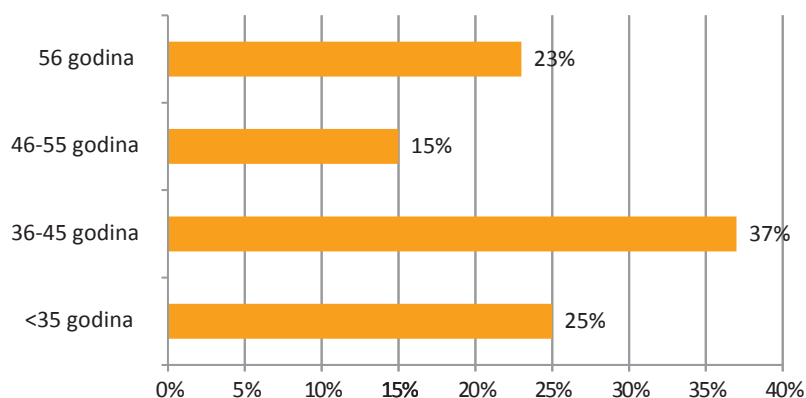
Slika 6: Organizaciona struktura intervjuisanih firmi

Izvor: Istraživanje UNDP, 2015.

Prosečna starost vlasnika je 45 godina; 90% intervjuisanih firmi su u vlasništvu kosovskih Albanaca. Firme u vlasništvu žena čine samo 8% od ukupnog broja ispitanih firmi. Slika 7 ilustruje vlasništvo prema starosnim grupama.

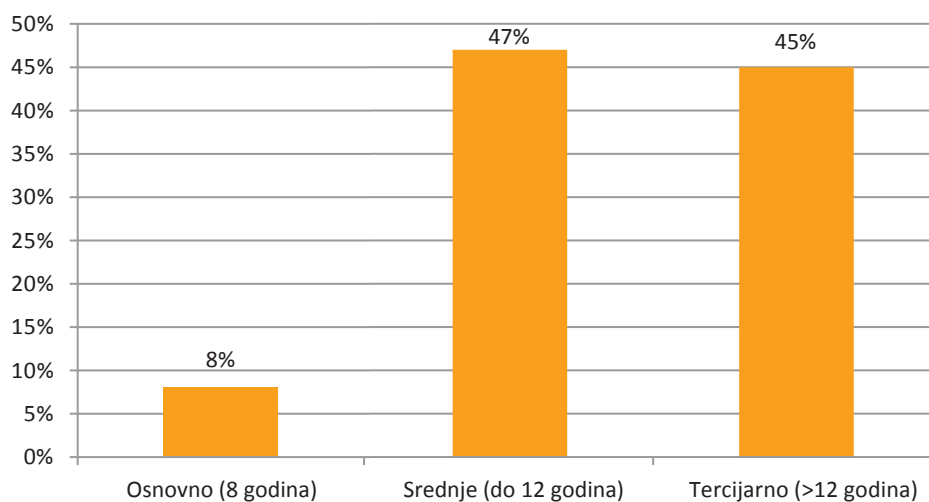
Slika 7: Vlasništvo nad firmama prema starosnim grupama

Izvor: Istraživanje UNDP, 2015.

Sledeća slika opisuje obrazovni nivo vlasnika. Velika većina, oko 47%, ima sekundarno obrazovanje; 45% ima tercijarno obrazovanje; a samo 8% ima osnovno obrazovanje.

Slika 8: Obrazovni nivo vlasnika

Izvor: Istraživanje UNDP, 2015.

Kutija 1: Profil uspešnih biznisa koji rade na Kosovu

Locirana na severu Kosova, tačnije u Mitrovici **Eco Color**, je jedna od najuspešnijih i najmodernijih kompanija u hemijskoj industriji na Kosovu. Kompanija je osnovana 2008. godine i trenutno nudi široku lepezu boja, lakova i fasada, uglavnom za sektor građevinarstva. Ovo je započelo kao inicijativa tri entuzijastična preduzetnika sa obimnim iskustvom u ovoj delatnosti.

Nakon nekoliko uspešnih godina, Eco Color je privukao poznate evropske proizvođače koji su bili zainteresovani da uđu na kosovsko tržište. Godine 2014, jedna od najvećih kompanija u hemijskoj industriji u Italiji, **Gruppo Ivas**, postala je četvrti akcionar Eco Color. Gruppo Ivas je specijalizovana kompanija sa preko 60 godina iskustva u proizvodnji boja, lakova, premaza i različitih fasada koje zadovoljavaju i najsloženije zahteve dizajna i konstrukcije među klijentima na evropskom tržištu.

Sa novim partnerom, kompanija je nedavno investirala u novi objekat sa vrhunskom opremom i tehnologijom. Kompanija trenutno zapošljava 14 ljudi sa punim radnim vremenom i još 5 sezonskih radnika. Međutim, nova proizvodna linija od koje se očekuje da počne sa radom tokom prve polovine 2016, udvostručiće broj zaposlenih.

Eco Color proizvodi svoje proizvode koristeći tehnologiju i stručnost italijanskog partnera, što kompaniju čini prvom kompanijom na Kosovu koja zadovoljava međunarodne standarde za energetske efikasne proizvode. Ovi proizvodi su uglavnom prisutni na lokalnom tržištu; samo 5% ukupne proizvodnje kompanije se izvozi na regionalno tržište, uglavnom u Albaniju. Sa druge strane, sirovine i poluproizvodi se isključivo uvoze sa tržišta EU, tačnije iz Italije i Nemačke.

Lokalni veletrgovci čine 90% klijenata kompanije; preostalih 10% su uglavnom građevinske kompanije sa Kosova. Zbog kontinuiranog investiranja u granju novih objekata, kompanija trenutno koristi 50% od svojih kapaciteta koji iznose 30 tona dnevno. Ipak, rukovodstvo je rešeno da u potpunosti iskoristi kapacitete kompanije i da dalje proširi svoju lepezu proizvoda u godini koja dolazi.

Kompanija smatra fiskalnu politiku Kosova za jednu od glavnih prepreka za svoj rad. Prema menadžmentu kompanije, naplaćivanje poreza na carini nastavlja da se primenjuje gotovo za svu sirovinu koja se upotrebljava za proizvodnju boja i lakova.

3. Proizvodnja

3.1 Ulazne vrednosti⁴

Podaci iz istraživanja pokazuju da ulazne vrednosti sirovina i poluproizvoda predstavljaju najveći deo troškova ulaznih vrednosti i za mikro i za male firme u hemijskoj industriji, 74% odnosno 68% od ukupne cene ulaznih vrednosti. Sa druge strane, odnos između troškova plata i ukupne cene ulaznih vrednosti je 20% za obe grupe, i mikro i male firme. Prosečno mesečno koštanje ulaznih vrednosti (inputa) na nivou sektora za sirovine, poluproizvode i plate je oko 29.000 EUR (Tabela 1).

Tabela 1: Prosečna cena ulaznih vrednosti prema veličini firme u EUR

Ulazne vrednosti	Ulazne vrednosti za sirovine i poluproizvode	Plate	Električna struja	Voda	Gorivo	Ostalo
Veličina firme						
Mikro (≤9 zaposlenih)	14,705	3,961	210	34	416	550
Mala (10-49 zaposlenih)	29,974	8,861	1,284	86	3,472	185
Prosek za sektor	22,496	6,286	720	59	1,868	307

Izvor: Istraživanja UNDP (2015.)

Vredi napomenuti da većina ulaznih vrednosti za sirovine i poluproizvode koje koriste kosovske firme u ovoj industriji jeste uvezena; skoro dve trećine ispitanih firmi reklo je da se pomenute ulazne vrednosti isključivo uvoze, uglavnom iz Evropske unije (EU) kao iz zemalja članica CEFTA. Jedna petina firmi se snabdeva sirovinama i poluproizvodima od lokalnih trgovaca, dok se skoro 13% njih snabdeva direktno od inostranih proizvođača. Pored ovoga, 25% firmi reklo je da oni koriste mešavinu lokalno proizvedenih i uvezenih sirovina i poluproizvoda. Najzad, kao što bi se i očekivalo, samo 10% firmi oslanja se na domaće snabdevače, bilo na sopstvenu proizvodnju ili na druge lokalne snabdevače (Tabela 2).

Tabla 2: Struktura sirovina i poluproizvoda

Izvor	Udeo firmi
Isključivo lokalno proizvedeni	10 %
Sopstvena proizvodnja	6.0 %
Lokalni proizvođači	4.0 %
Mešavina lokalne proizvodnje i uvoza	25 %
Isključivo uvoz	65 %
Lokalni trgovci	20.0 %
Međunarodni trgovci	5.0 %
Inostrani proizvođači (direktno)	12.5 %
Mešoviti uvoz	27.5 %

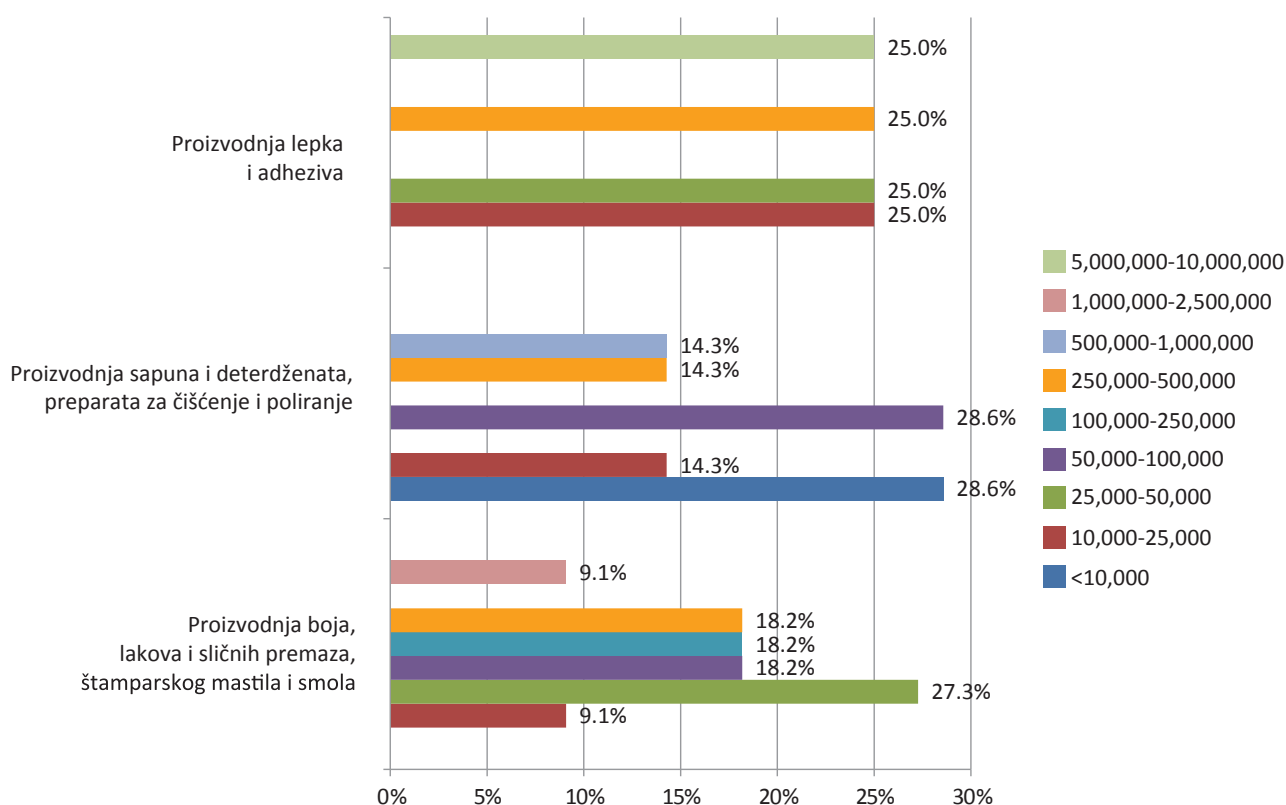
Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

⁴ Na engleskom jeziku "inputs"

3.2. Izlazne vrednosti (output) ⁵

Mada se iskazane izlazne vrednosti razlikuju u različitim pod-sektorima, prosečna vrednost ukupnih izlaznih vrednosti na nivou industrije u 2014. bila je oko 583.000 EUR (484.00 EUR u 2013). Prijavljene izlazne vrednosti na godišnjem nivou svih firmi koje trenutno proizvode različite vrste lepka i adheziva (što se uglavnom koristi u građevinarstvu), bio je veći od 25.000 EUR u 2014. Sa druge strane 57% proizvođača sapuna i drugih deterdženata, odnosno 58% proizvođača boja, lakova i mastila, prijavilo je svoje izlazne vrednosti na godišnjem nivou od oko 50.000 EUR za godinu 2014. (slika 9). međutim, ove rezultate bi trebalo tumačiti pažljivo, zato što je samo mali broj firmi prijavio izlazne vrednosti na godišnjem nivou.

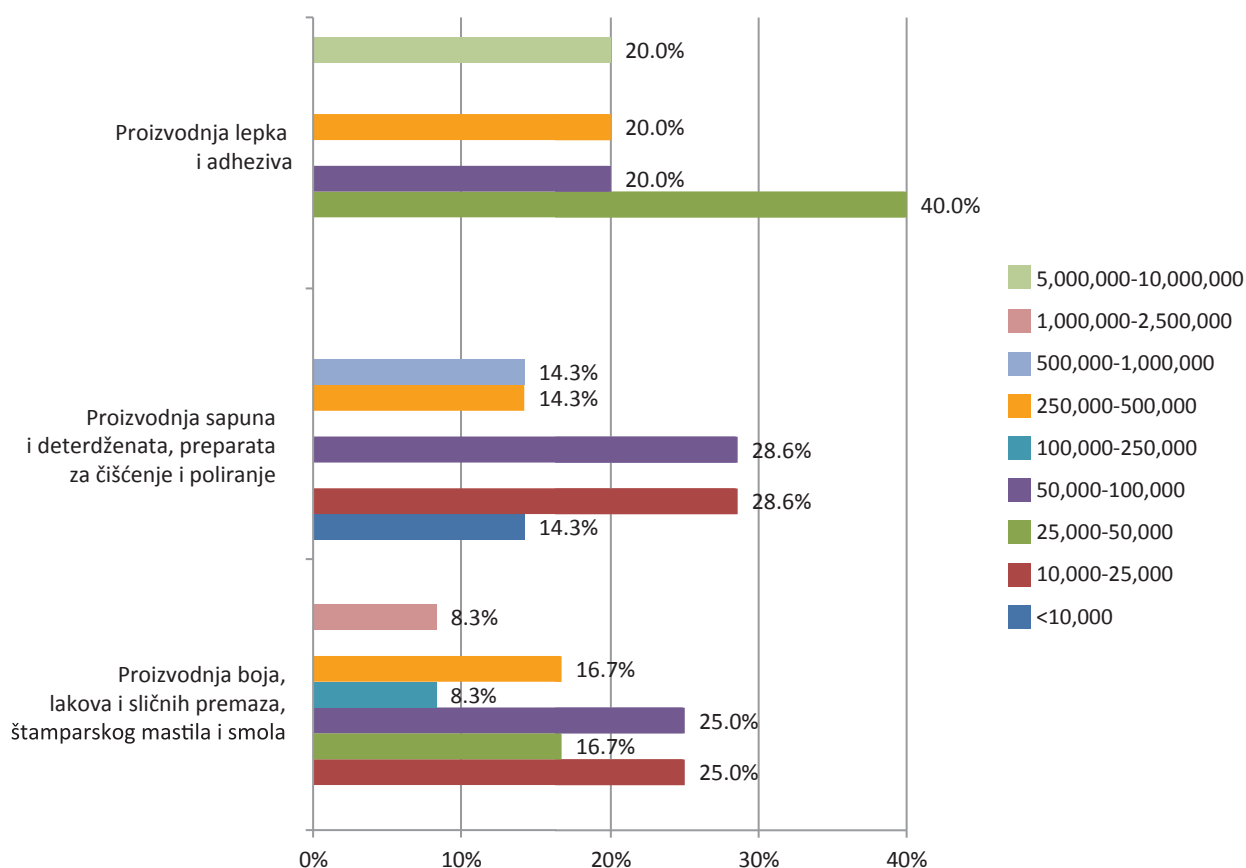
Slika 9: Godišnja vrednost izlaznih vrednosti prema aktivnosti firmi u EUR (2013).

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

⁵ Na engleskom jeziku "outputs"

Slika 10: Godišnja vrednost izlaznih vrednosti prema aktivnosti firme u EUR (2014.)

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

3.3. Iskorišćenost kapaciteta

Nivo iskorišćenosti kapaciteta na nivou sektora se blago poboljšao u 2014. u poređenju sa prethodnom godinom. Prosečan nivo iskorišćenosti kapaciteta u sektoru hemijske industrije bio je 61% u 2013. i 65% u 2014. U 2014, samo 10% firmi je u potpunosti iskoristilo svoje kapacitete, dok je više od 70% iskoristilo svoje kapacitete na nivou između 60% i 100%. Vredi pomenuti da je udeo firmi koje su iskoristile svoje kapacitete manje od 20% opao sa skoro 13% u 2013. na manje 3% od ukupnog broja ispitanih firmi u 2014. (Tabela 3).

Table 3: Iskorišćenost kapaciteta (2013. i 2014.)

Iskorišćenost kapaciteta	Udeo firmi	
	2013	2014
Manje od 20%	2.50%	2.50%
20% - 39%	5.00%	15.00%
40% - 59%	10.00%	10.00%
60% - 79%	40.00%	35.00%
80% - 100%	32.50%	37.50%
Ukupno	100%	100%

Izvor: istraživanje UNDP (2015.)

Kada se radi o iskorišćenosti kapaciteta firmi koje rade u hemijskoj industriji, ne postoji velika razlika između pod-sektora. Proizvođači lepka i adheziva uspeali su da iskoriste prosečno 79% svojih kapaciteta u 2013. i 81% u 2014. Tokom perioda 2013 do 2014, nivo iskorišćenosti kapaciteta išao je od 50% do 69% u proizvodnji boja, lakova i mastila, odnosno u proizvodnji sapuna i ostalih deterdženata (tabela 4, panel A).

Slično ovome, razlike u iskorišćenosti kapaciteta između firmi različite veličine su prilično male. Nivo iskorišćenosti i kapaciteta je malo viši u malim firmama u poređenju sa mikro firmama, 67%, odnosno 64% u 2014. (Tabela 4 Panel B).

Tabela 4: Razlike u iskorišćenosti kapaciteta

A: Prosečna iskorišćenost kapaciteta po sektorima

Iskorišćenost kapaciteta	Udeo(%)	
	2013	2014
Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, štamparskog mastila i smola	50%	56%
Proizvodnja sapuna i deterdženata, preparata za čišćenje i poliranje	65%	69%
Proizvodnja lepka i adheziva	79%	81%
Prosek	61%	65%

Izvor: Istraživanje UNDP (2015)

B: Prosečna iskorišćenost kapaciteta prema veličini firme

Iskorišćenost kapaciteta	Udeo (%)	
	2013	2014
Mikro (≤9 zaposlenih)	56%	64%
Male (10-49 zaposlenih)	66%	67%
Prosek	61%	65%

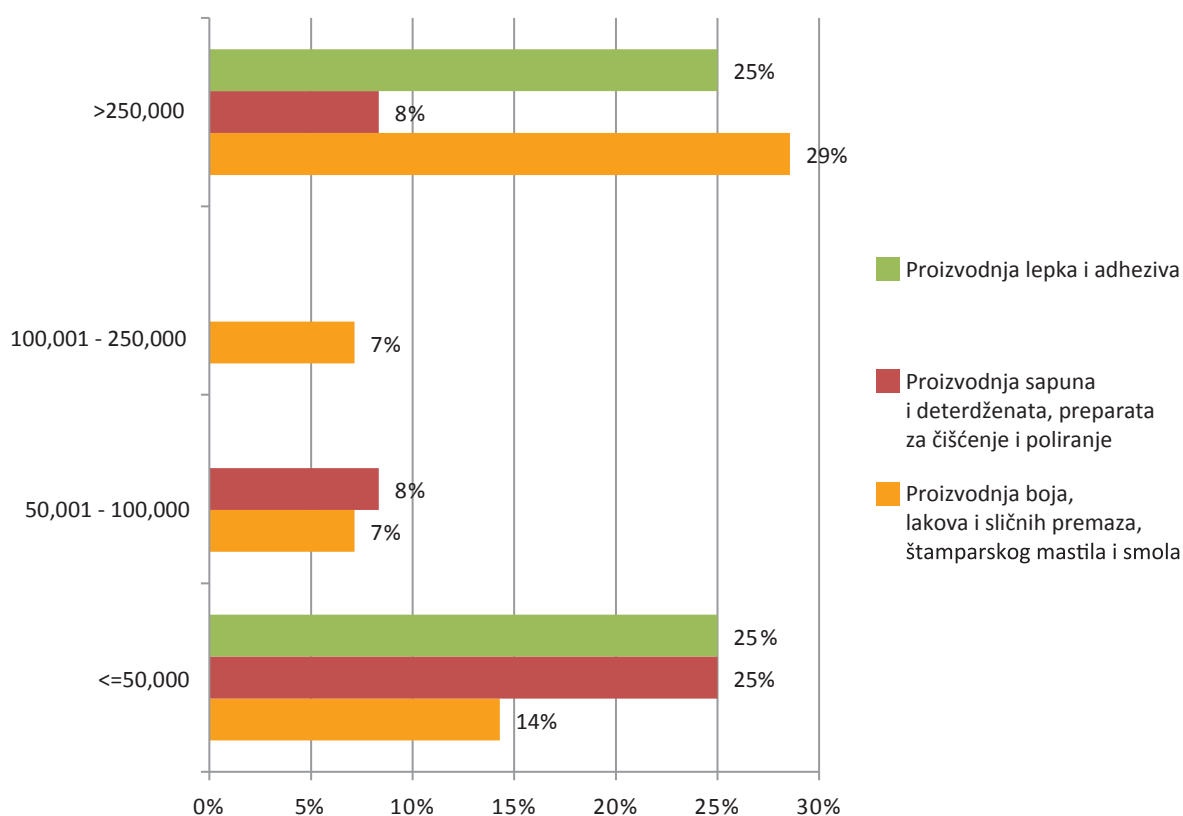
Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

4. Tržišta , izvoz i barijere za izvoz

4.1. Obrt industrije

Prosečna vrednost prijavljene prodaje na nivou sektora u 2014. bila je oko 376.290 EUR (367.900 EUR u 2013). Kao što gornja cifra pokazuje, prijavljene prodaje variraju u različitim pod-sektorima. Prijavljene godišnje prodaje iz 43% firmi koje trenutno proizvode različite vrste farbi, lakova i sličnih premaza, bile su veće od 50.000 EUR u 2013. Sa druge strane, 16% proizvođača sapuna i drugih deterdženata, odnosno 25% proizvođača lepka i adheziva, prijavilo je godišnje prodaje iznad 50.000 EUR za godinu 2013. (Slika 11).

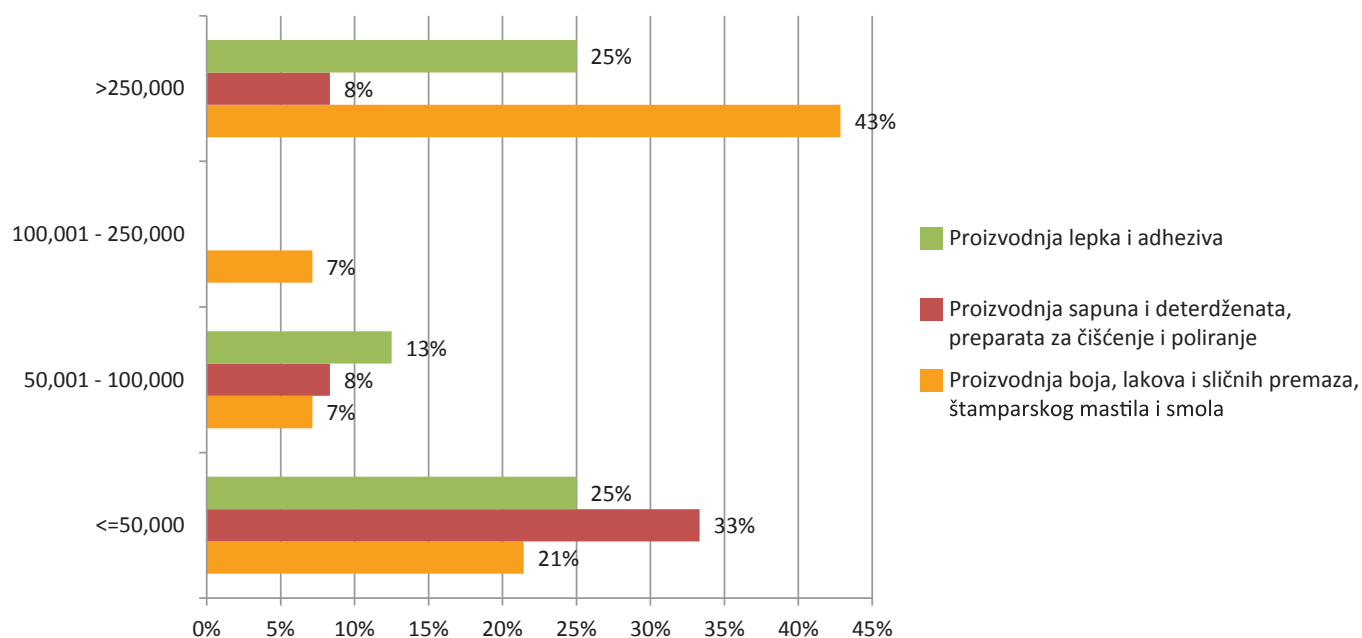
Slika 11: Vrednost godišnje prodaje prema aktivnostima firme u EUR (2013.)

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

Sa druge strane, za godinu 2014. prijavljene godišnje prodaje pokazuju trend povećanja rasta. Oko 57% firmi koje proizvode boje, lakove i slične premaze, prijavilo je godišnju prodaju veću od 50.000 EUR (43% u 2013), odnosno 38% proizvođača lepka i adheziva je prikazalo godišnje prodaje iznad 50.000 EUR (25% u 2013). Sa druge strane, isto kao i prethodne godine, 16% proizvođača sapuna i drugih deterdženata prijavilo je prodaju iznad 50.000 EUR (Slika 12).

Slika 12: Vrednost godišnje prodaje prema aktivnostima firmi u EUR (2014.)

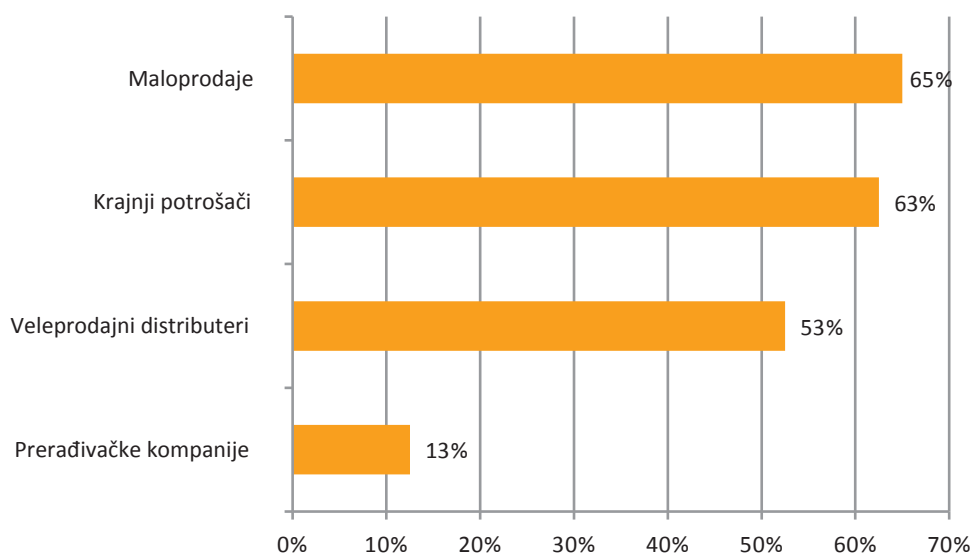
Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

4.2. Domaće tržište

Finalni proizvodi ili usluge nose najveći deo vrednosti prodaje u hemijskoj industriji, dok poluproizvode ili usluge pruža 7% firmi, a sirovine samo 3% firmi. Oko 70% ispitanih firmi prodavalo je svoje proizvode u celosti na domaćem tržištu tokom 2014.

Većina firmi koje prodaju na domaćem tržištu, u 2014. godini, prodavala je svoje proizvode i usluge vele trgovcima, maloprodaji ili krajnjim kupcima. Sa druge strane, pokazalo se da je trgovanje njihovih biznisa sa drugim prerađivačkim firmama bilo nižeg intenziteta, gde je samo oko 13% firmi iz hemijskog sektora prodavalo svoje proizvode prerađivačkim firmama u 2014. (Slika 13).

Slika 13: Udeo prodaje na domaćem tržištu prema tržišnim kanalima - kupcima

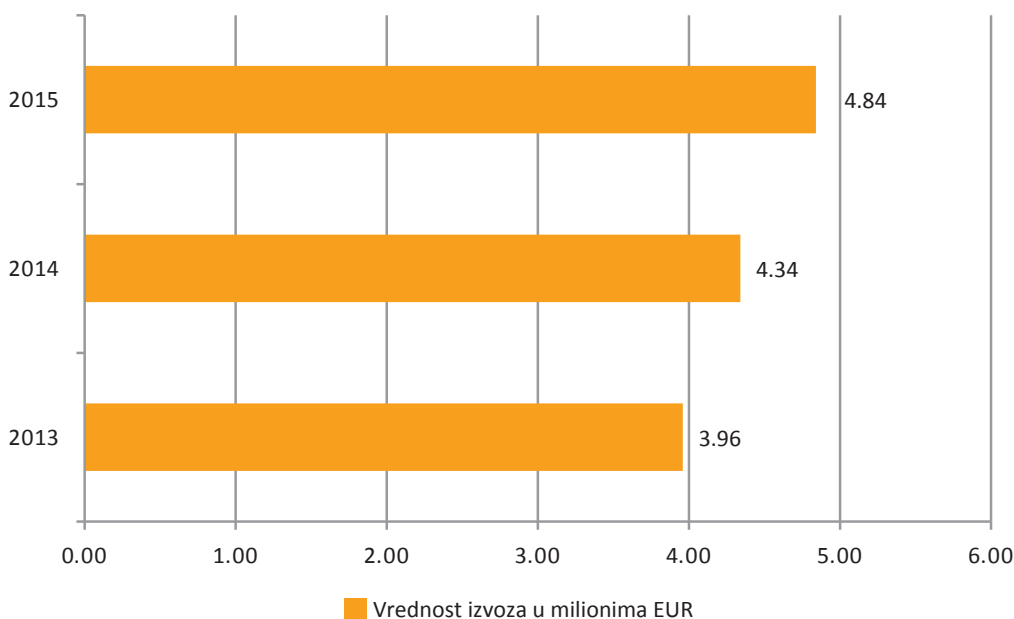

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

4.3. Izvozno tržište

Prema zvaničnim podacima Carine, ukupni izvoz hemijskih proizvođača sa Kosova porastao je između 2013 i 2015. mada sa niskom vrednošću, dostigavši 4,84 miliona EUR u prvih 9 meseci 2015. (Slika 14). Udeo izvoza u ukupnom uvozu u 2015. dostigao je 3%, što je i dalje prilično beznačajno u poređenju sa uvozom.

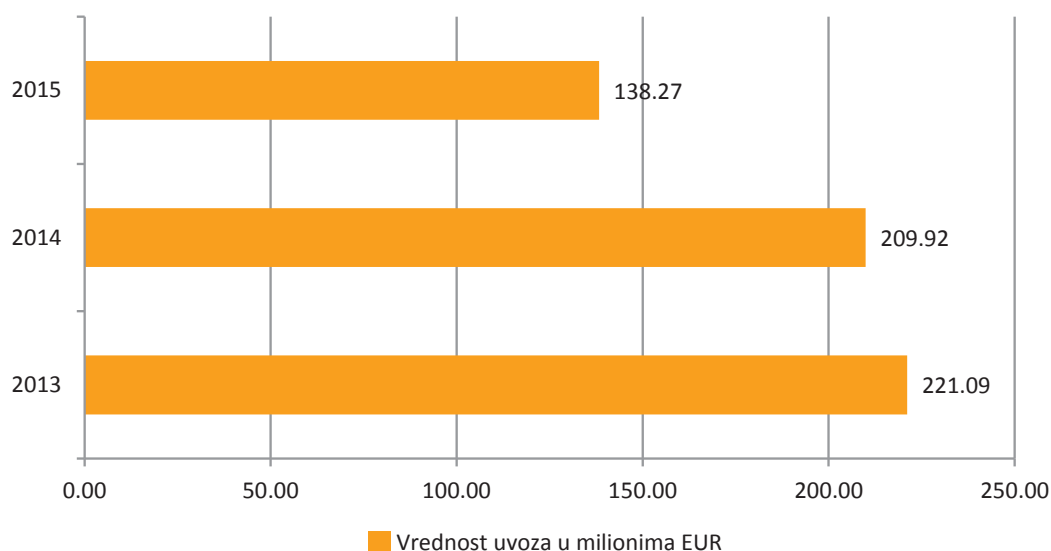
Slika 14: Izvoz hemijske industrije (januar 2013 – septembar 2015)

Izvor: Carina Kosova, 2015.

Sa druge strane, za razliku od trenda uvoza, vrednost izvoza u hemijskoj industriji izgleda da je opala u periodu od 2013. do 2015. sa oko 221 milion EUR uvezenih u 2013. došlo je do malog opadanja u 2014. (209 miliona EUR), dok je između januara i septembra 2015. vrednost izvoza za sektor dostigla samo (138 miliona EUR). (Slika 15).

Slika 15: Uvoz u hemijskoj industriji (januar 2013 – septembar 2015)

Izvor: Carina Kosova 2015.

Na liniji sa zvaničnim podacima Carine, podaci iz istraživanja pokazuju značajan porast izvoznih firmi u hemijskoj industriji u 2014, koje čine 30% od ukupnog broja firmi u poređenju sa 18% izvoznih firmi u 2013. (tabela 5). Prateći sličan trend, intenzitet izvoza meren prosečnim udelom izvozne prodaje u ukupnom prometu, narastao je do 20% u 2014. u poređenju sa 19% u 2013. Prosečna vrednost izvoznih prodaja u 2013. bila je oko 34.850 EUR, dok je u 2014. blago narasla na 25.600 EUR. Oko 75% izvoznih firmi u 2014. izgleda da su mali biznisi, dok su ostalih 25% mikro biznisi. Velika većina ispitanih firmi počela je da izvozi tek nakon 2010, što ukazuje na ranu fazu uspostavljanja i razvijanja veza sa inostranim tržištem.

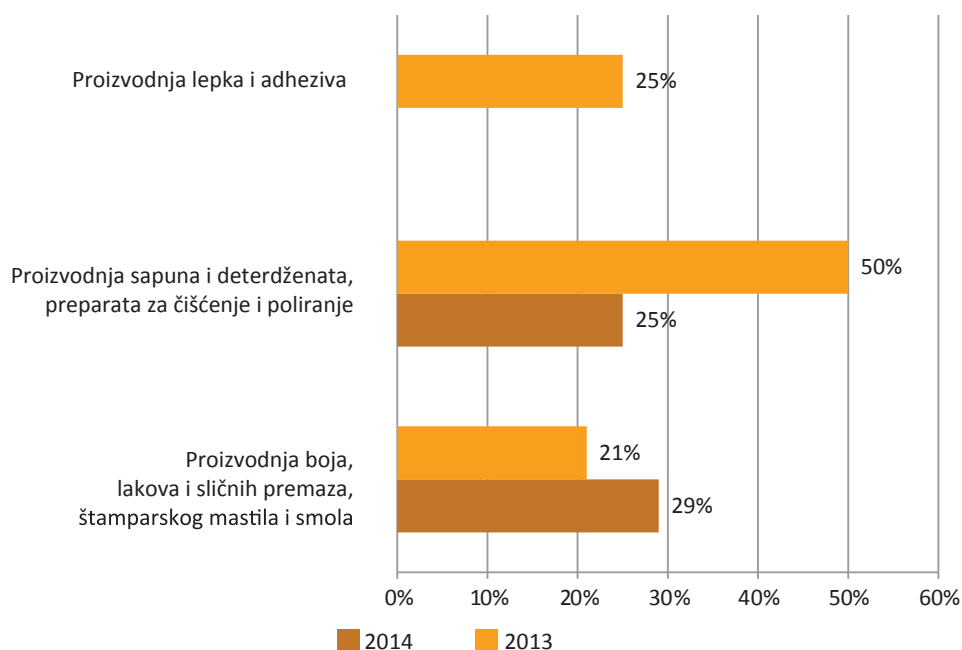
Tabela 5: Procenat izvoznih firmi i prosečan udeo izvozne prodaje u ukupnom obrtu

	2013	2014
Procenat izvoznih firmi u sektoru	18%	30%
Prosečan udeo izvozne prodaje u ukupnom prometu	19%	20%

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

Kao što je pokazano na slici 16, najveći procenat izvoznika imaju proizvođači sapuna i deterdženata, preparata za čišćenje i poliranje, sa oko 50% izvoznih firmi u 2014. (25% u 2013). Pozitivan trend je takođe primećen i za proizvođače lepka i adheziva (25% u 2014), dok je za proizvođače boja, lakova i sličnih premaza, štamparskog mastila i smola, procenat izvoznih firmi opao na 21% u 2014. u poređenju sa 28% u 2013.

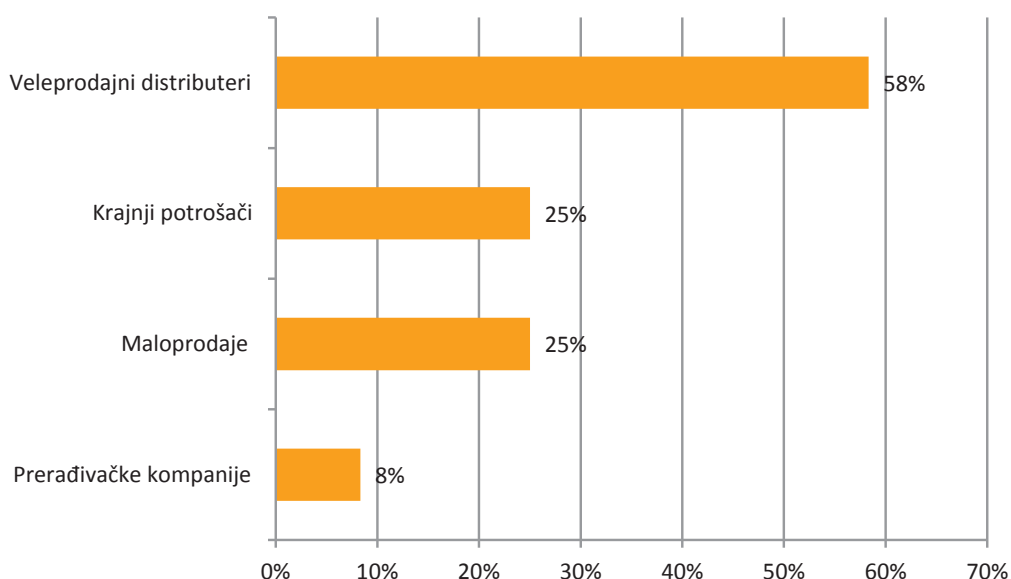
Slika 16: Procenat izvoznih firmi po aktivnostima

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

Sve izvozne firme prijavile su izvoz svojih finalnih proizvoda tokom 2014, dok je samo 8% od njih izvezilo poluproizvode. Kada su upitani o svojim izvoznim kanalima, velika većina ili 58% njih rekli su da koriste veleprodajne distributere, oko 25% koriste maloprodaje za pristup do krajnjeg potrošača, dok samo 8% izvozi drugim prerađivačkim firmama (Slika 17).

Slika 17: Izvozni trgovinski kanali - kupci

Izvor: Istraživanja UNDP (2015)

Glavni izvezeni proizvodi bili su deterdženti, lepkovi i adhezivi. Glavne ciljne zemlje za proizvode iz hemijskog sektora su Albanija, Nemačka i Turska. Destinacije sa dobrom perspektivom za izvoz uglavnom obuhvataju evropske i balkanske zemlje, kao što su Belgija, Švajcarska, Crna Gora, Bosna i Hercegovina i Makedonija.

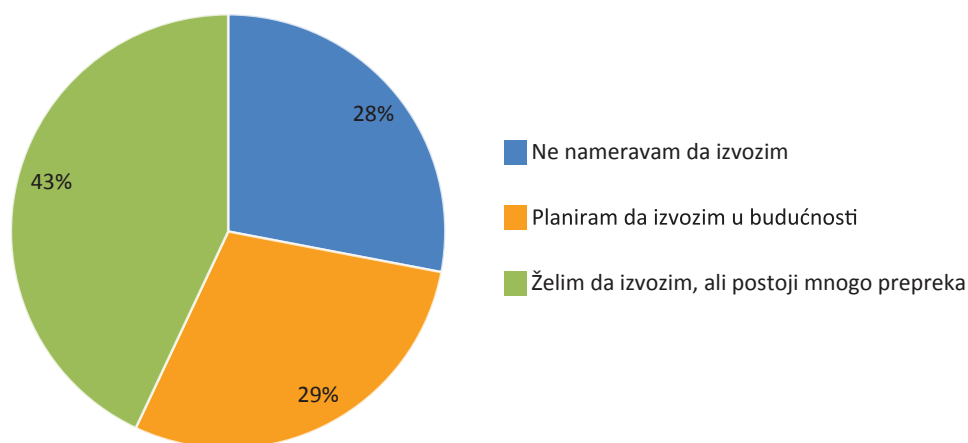
Kutija 2: Trgovinske uredbe i sporazumi o slobodnoj trgovini

Kosovo ima opštu stopu od 10% na uvoz i 0% na izvoz. Nema carinskih dažbina na uvoz tehnologije ili na poluproizvode koji se ponovo izvoze (nakon obrade). U 2014, Zakon br. 04/L-163 o robama izuzetim carinskih dažbina i robama sa stopom 0, stupio je na snagu, po kome se neke ulazne vrednosti za hemijsku industriju (kao što su pigmenti i druge materije za bojenje, mešavine mirisnih supstanci, itd.) tretiraju kao proizvodi sa carinskom stopom 0.

Kosovo je članica CEFTA i uživa bescarinski pristup EU prema Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, i u SAD prema generalnom sistemu referenci (GSP). Kosovo je takođe potpisalo sporazume o slobodnoj trgovini sa Turskom, ali ovo još nije stupilo na snagu. Pored ovoga, Kosovo uživa trgovinske preference u Japanu i Norveškoj, koje imaju tek nekoliko ograničenja.

Što se tiče izvoza, oko 29% firmi koje ne izvoze reklo je da imaju plan da u budućnosti izvoze, 43% bi želelo da izvoze, ali smatraju da će imati problema sa mnogim preprekama, dok ostale firme uopšte nemaju nameru da izvoze (Slika 18).

Slika 18: razlozi zašto ne-izvoznici ne prodaju na inostranim tržištima

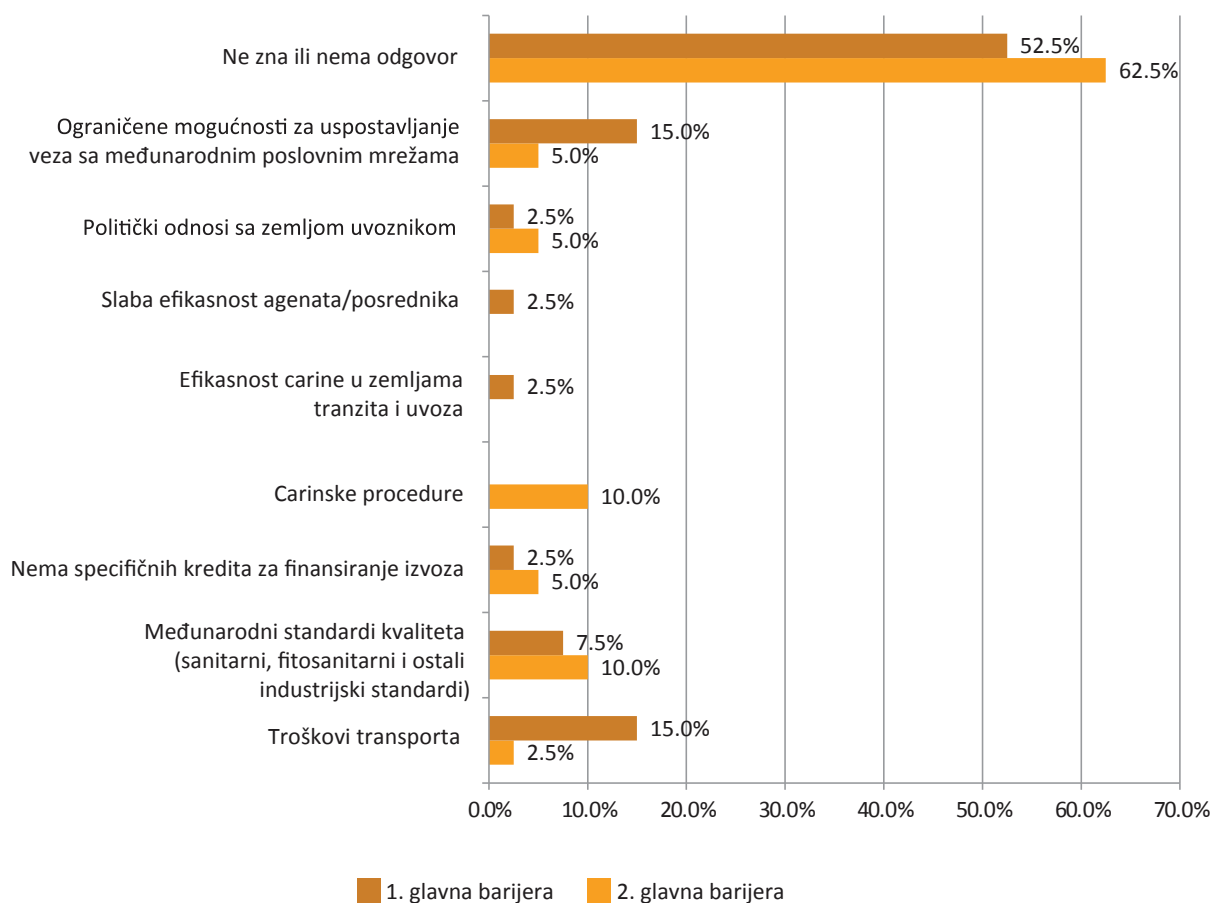

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

4.4. Prepreke za izvoz

Ispitane firme su zamoljene da rangiraju prvu i drugu najveću barijeru za izvoz. Nalazi otkrivaju da su carinske procedure i međunarodni standardi kvaliteta najčešće smatrani za glavne prepreke za izvoz, dok su ograničene mogućnosti za uspostavljanje veza sa međunarodnim kupcima i troškovi transporta smatrani za drugu najveću barijeru za izvoz (slika 19). Oko 63% ispitanih firmi nije moglo da navede prvu glavnu barijeru, odnosno 52,5% kada su upitani da kažu koja je druga najveća barijera za izvoz.

Slika 19: Prva i druga najveća prepreka za izvoz

Izvor: Istraživanje UNDP (2015)

Kutija 3: Dokumenti koji su potrebni za prekograničnu trgovinu

Dokumenti potrebni za izvoz:

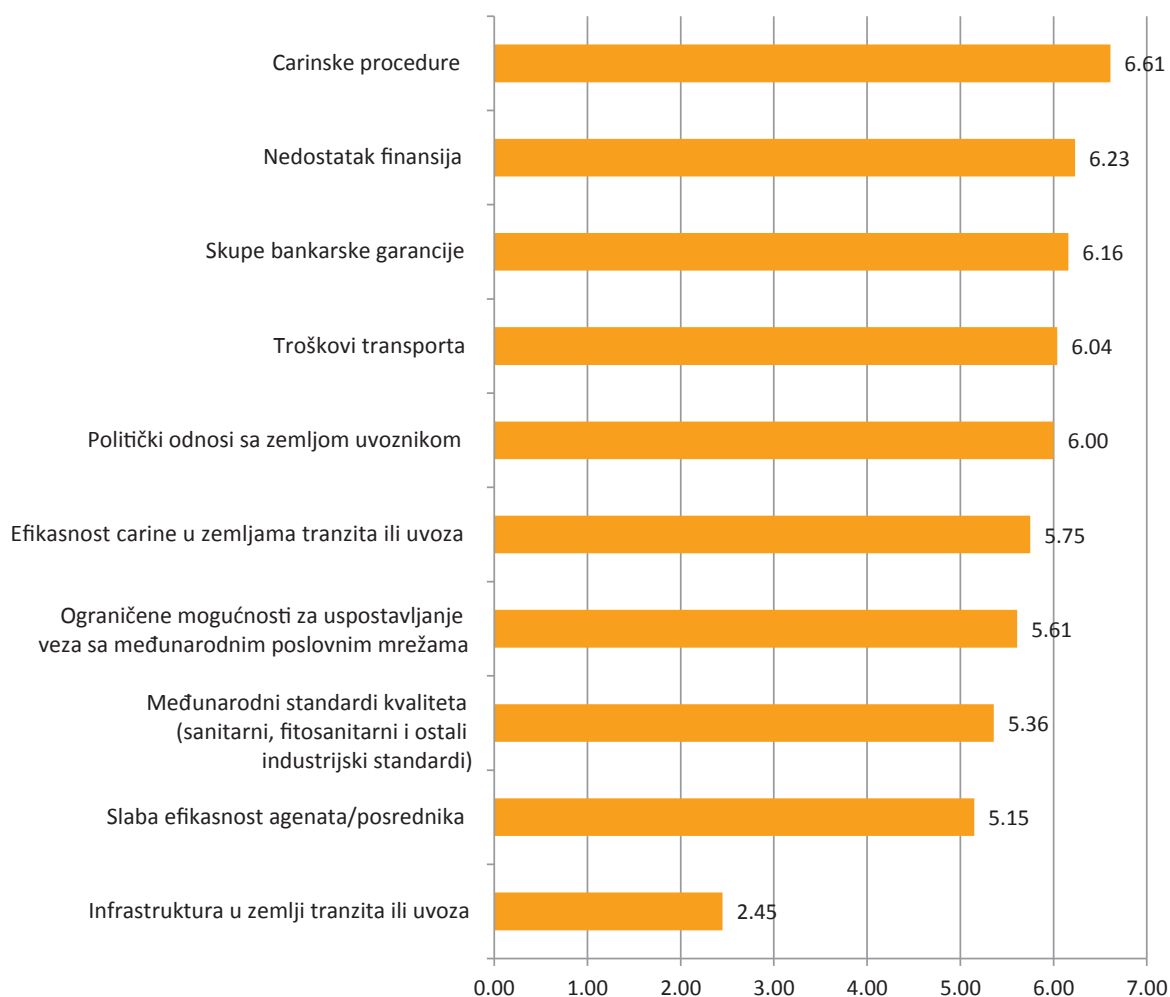
- Jedinstveni administrativni dokument (tj. Carinska deklaracija)
- Komercijalni račun

Dokumenti potrebni za uvoz:

- Jedinstveni administrativni dokument (tj. Carinska deklaracija)
- Komercijalni račun
- Potvrda o poreklu (za zemlje sa kojima Kosovo ima sporazum o slobodnoj trgovini ili drugi sporazum koji obuhvata izuzetke na osnovu pravila o poreklu)

Ispitane firme su takođe zamoljene da ocene, na skali od 0 do 10 – gde 0 predstavlja najmanju vrednost a 10 najveću vrednost – da li određene stavke predstavljaju smetnju ili prepreku za njihov izvoz. Prosečni rezultati za svaku od stavki izloženi su u grafičkom prikazu na slici 20.

Slika 20: Barijere za izvoz (prosečni rezultati)

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

Podaci pokazuju da su najveće smetnje za izvoz carinske procedure, nedostatak finansija kao i visoka cena bankarskih garancija. Slično ovome – uprkos investicijama uloženim u infrastrukturu, uglavnom u izgradnju autoputeva u Albaniji, a nedavno i jednog prema Makedoniji – troškovi transporta se doživljavaju kao četvrti faktor koji ometa firme iz ovog sektora pri izvozu. Sa druge strane, infrastruktura u tranzitnim ili uvoznim zemljama se smatra za najmanje ometajući faktor za izvoz.

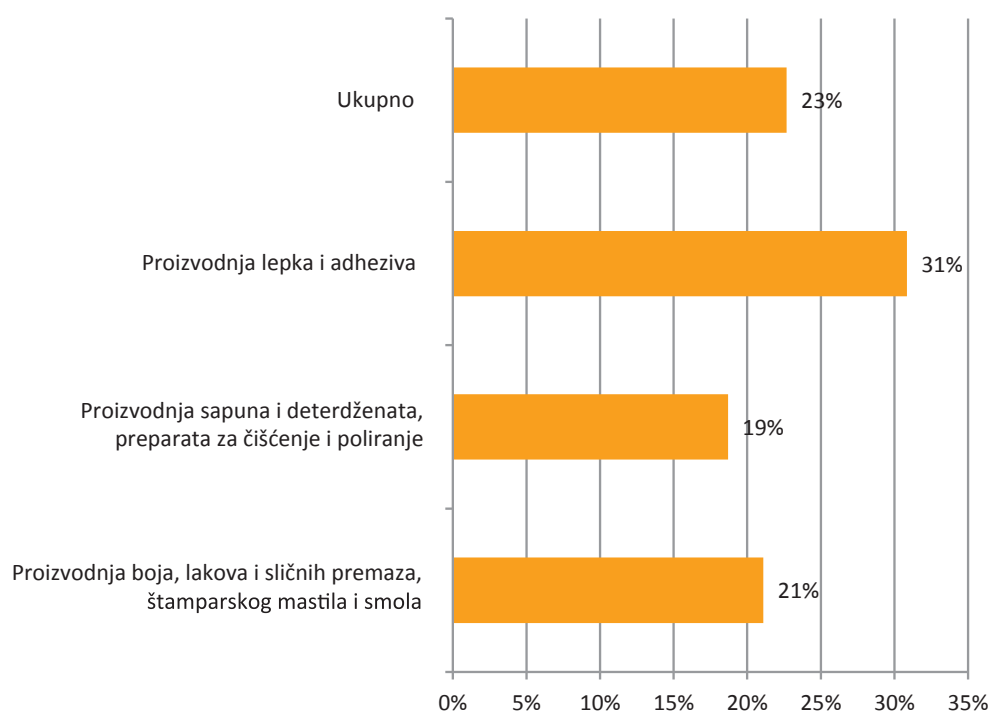
Među ostalim dodatnim preprekama, firme u hemijskoj industriji takođe smatraju nesposobnost za pohađanje treninga za svoje radnike i nesposobnost da se efikasno trguje na tržištu za značajne dodatne barijere za izvoz.

5. Zapošljavanje i kadrovski kapaciteti

5.1. Zapošljavanje i demografska struktura zaposlenih

Na osnovu zvaničnih statistika objavljenih od PAK i KAS, u 2014. hemijska industrija je činila samo 0,2% od ukupnog broja registrovanih zaposlenih na Kosovu.⁶ Međutim, podaci iz ankete pokazuju da je broj zaposlenih u ovom sektoru u stalnom porastu. Danas, ukupan broj zaposlenih u anketiranim firmama je 23% veći nego u 2014. Proizvođači lepka i adheziva su prošli kroz najveći rast što se tiče zapošljavanja. U proseku, ovakve firme su povećale broj svojih zaposlenih za 31% ove godine, a za njima slede proizvođači broja i mastila sa 21% (slika 21).

Slika 21: Rast firmi prema broju zaposlenih (2014 – 2015)

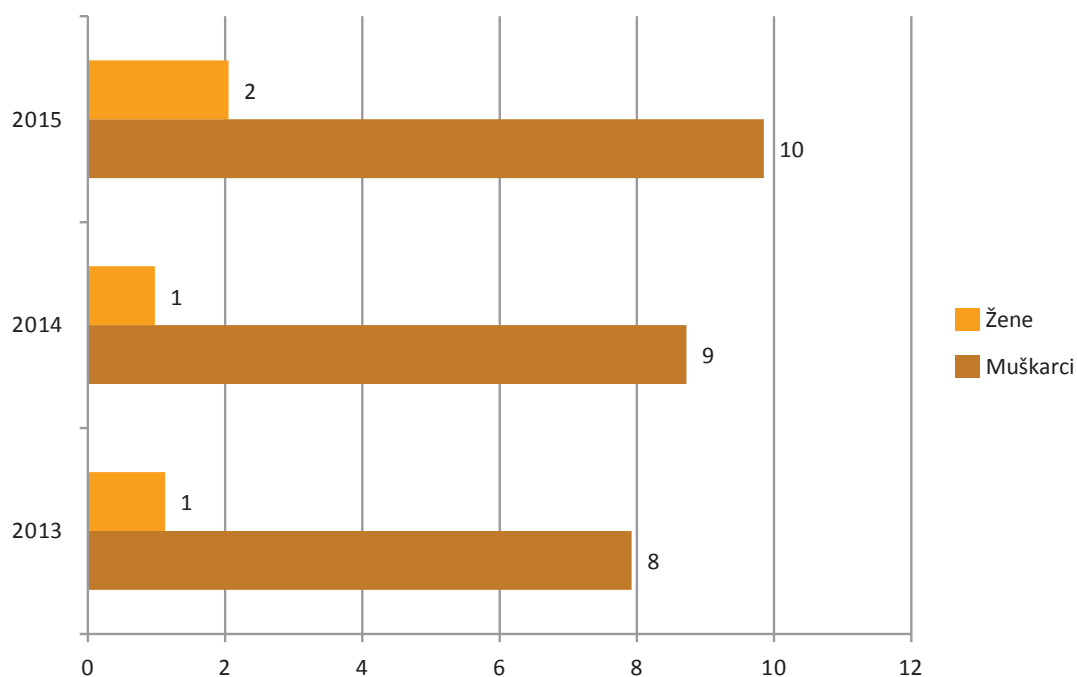

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

Među anketiranim firmama, izgleda da u hemijskoj industriji dominiraju muškarci; postoji velika razlika u stopama zaposlenosti između muškaraca i žena u hemijskoj industriji. U proseku, žene čine samo 13% od ukupnog broja zaposlenih tokom 2013 – 2015. (slika 22).

⁶ KAS (2015.) <https://ask.rks-gov.net/ENG/labour-market/publications>

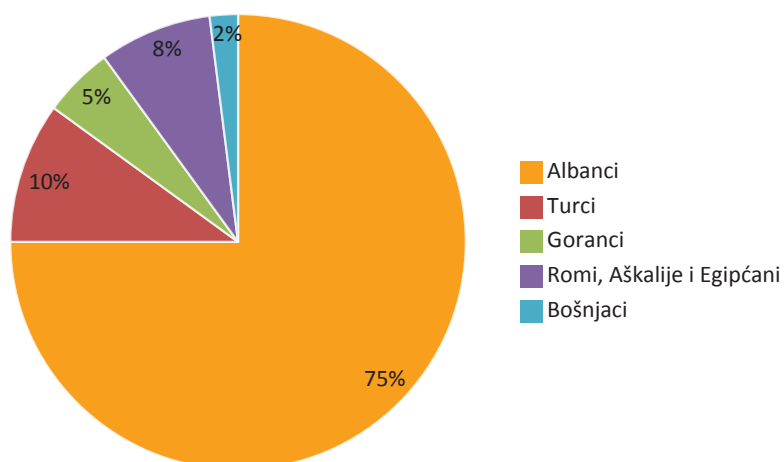
Slika 22: Rodna struktura i prosečan broj zaposlenih (2013–2014)

Izvor: Istraživanje UNDP (2015)

Kosovski Albanci čine najveći deo od ukupnog broja zaposlenih među ispitanim firmama – 75% ukupne radne snage u sektoru. Zajednice Turaka, Roma, Aškalija i Egipćana su zastupljene sa 10%, odnosno 8% u radnoj snazi hemijske industrije; preostalih 7% su Goranci i Bošnjaci (slika 23).

Slika 23: Etnička struktura zaposlenih

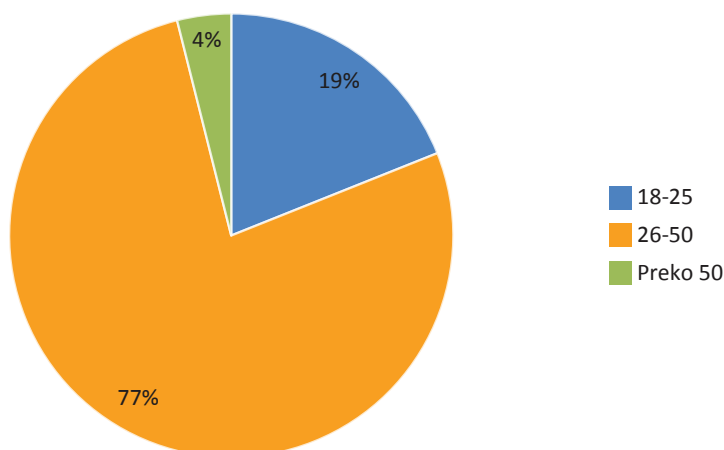
Izvor: Istraživanja UNDP (2015)

Kutija 4: Uredbe o tržištu rada

Kosovo ima veoma fleksibilno tržište rada sa niskim porezima i prilično je fleksibilno u smislu zapošljavanja i otpuštanja radnika. Sistem poreza na lični prihod je progresivan sistem sa stopom od 0 do 10%. Pored ovoga, samo penzijski doprinos od 5% od ukupne plate plaća poslodavac (dok drugi 5% od plate plaćaju radnici). Od 2011, Kosovo je imalo minimalnu platu od 170€, ili 130€ za osobe mlađe od 35 godine. Radni odnosi su regulisani Zakonom o radu (Br. 03/L-212) koji uzima u obzir konvencije ILO, zakonodavstvo EU i temeljne principe slobodnog tržišta rada i privrede. Od 2013, profesionalno zdravlje i bezbednost su uređeni Zakonom o profesionalnom zdravlju i bezbednosti (Br. 04/L-161).

Više od tri četvrtine od ukupne radne snage u sektoru predstavljaju zaposleni srednjih godina. U proseku, udeo mladih radnika u ispitanim firmama iznosi 19%; samo 4% je udeo grupe starije od 51 godine (slika 24).

Slika 24: Starosna struktura zaposlenih

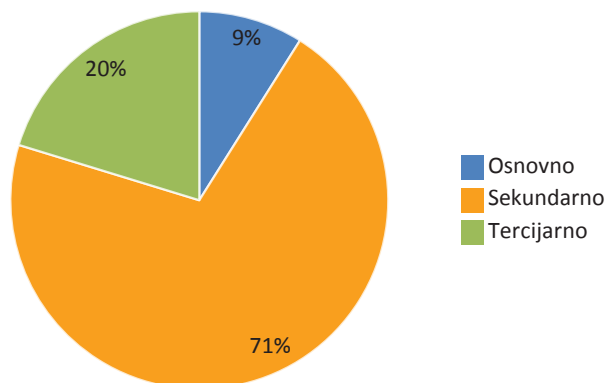

Izvor: Istraživanje UNDP (2015)

5.2. Veštine radne snage

Sekundarno obrazovanje je najviši nivo obrazovanje za više od 70% radne snage u firmama koje su angažovane u proizvodnji hemijskih proizvoda na Kosovu. Nije iznenađenje da samo jedna petina u ovoj industriji ima završeno tercijarno obrazovanje. Suštinske aktivnosti sektora zahtevaju stalnu superviziju od strane dobro obučanih i obrazovanih ljudi iz oblasti hemijskih nauka. Preostalih 9% zaposlenih u ispitanim firmama završilo je samo osnovno obrazovanje (Slika 25).

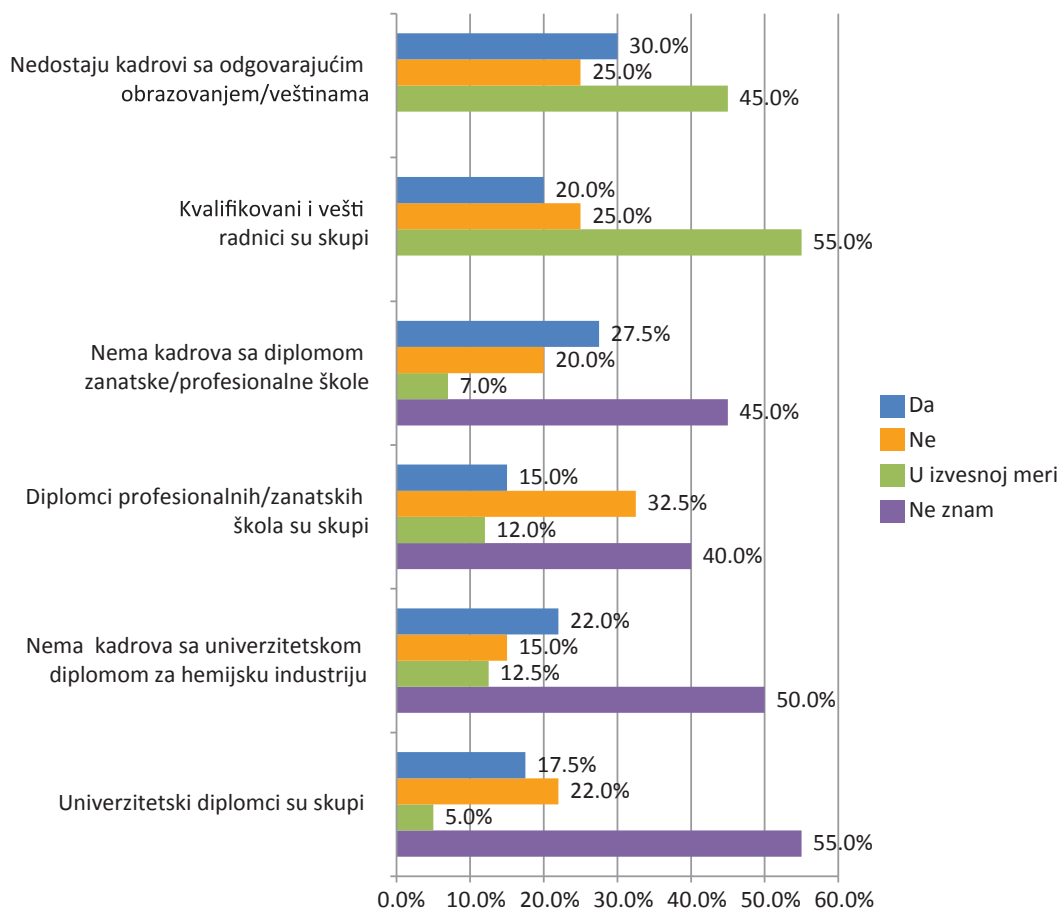
Slika 25: Struktura zaposlenih prema nivou obrazovanja

Izvor: Istraživanja UNDP (2015)

Rezultati istraživanja sugerišu na to da nedostatak radnika sa odgovarajućim obrazovanjem ili veštinama predstavlja izazov sa kojim se firme iz hemijske industrije trenutno suočavaju. Pored ovoga, na kvalifikovane radnike i univerzitetske diplomce se gleda kao na suviše skupe od strane 20% odnosno 17,5% svih ispitanih firmi. Sa druge strane, 27,5% firmi reklo je da nedostaju diplomci iz odgovarajućih zanatskih škola na kosovskom tržištu rada. Ovi nalazi pokazuju da postoji nestašica odgovarajućih profila u hemijskoj industriji (Slika 26).

Slika 26: Percepcije o ceni i dostupnosti obučenih i dobro obrazovanih radnika

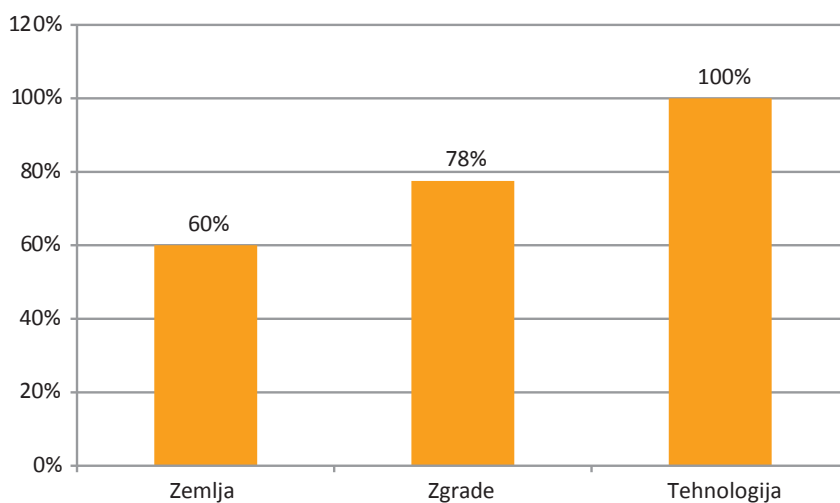
Izvor: Istraživanja UNDP (2015.)

6. Sredstva, investicije i inovacije

6.1. Sredstva

Velika većina ispitanih firmi je prijavila da su oni vlasnici većine svojih sredstava, uz mali procenat njih koji iznajmljuje neka od sredstava. Zemlju poseduje 60% firmi, zgrade 78% njih, dok je tehnologija, gde se podrazumevaju mašinerija i oprema, u potpunosti u njihovom vlasništvu (Slika 27).

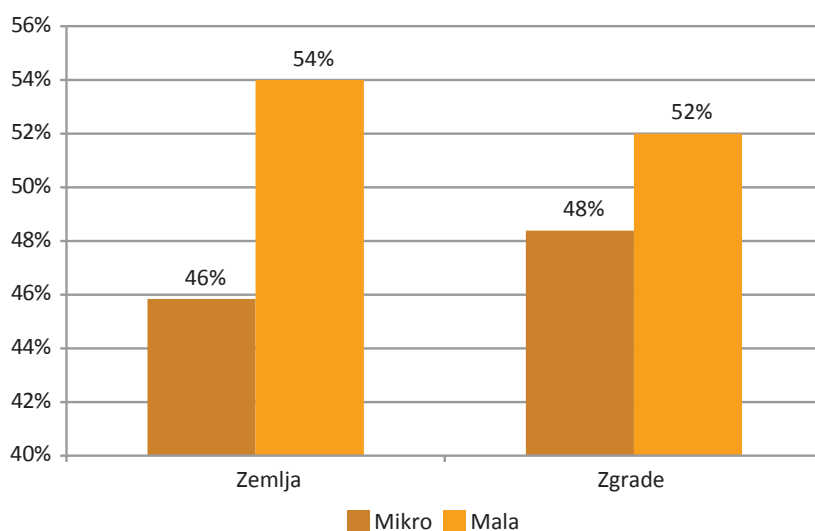
Slika 27: Procenat sredstava u vlasništvu

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

Podaci pokazuju da, kada se radi o vlasništvu nad tehnologijom nema razlike između mikro i malih preduzeća, pošto svi oni poseduju svoju tehnologiju. Ipak, veličina firme je u pozitivnom odnosu sa vlasništvom nad sredstvima. U poređenju sa mikro biznisima, mali biznisi imaju udeo od 52% (mikro firme 48%) u vlasništvu na zgradama i 54% (mikro firme 46%) u vlasništvu nad zemljištem (Slika 28).

Slika 28: Procenat sredstava u vlasništvu po veličini firme

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

Vrednost ukupnih sredstava po kompaniji bila je prijavljena da je u rangu između minimalno 267.862€ i maksimalno 440.000€. u 2013, prosečna vrednost svih sredstava je bila procenjena na oko 337.000€, što je uvećano na oko 389.080€ u 2014. Ovo ukazuje na trend rasta u ovom sektoru. Kao što je prikazano u tabeli 6, u proseku udeo tehnologije i zemljišta u ukupnim sredstvima opao je od 2013 do 2014, dok je udeo zgrada u ukupnoj imovini porastao sa 30% na 40%. Kada se posmatraju mikro biznisi, rezultati pokazuju značajan rast udela njihove tehnologije u ukupnim sredstvima (rast sa 16% na 53%) u poređenju sa malim biznisima koji su uglavnom povećali udeo zgrada u ukupnoj imovini (tabela 6). Ovi nalazi ukazuju da su između 2013. i 2014. mikro biznisi investirali u proširenje svojih kapaciteta preko tehnologije, dok su mali biznisi povećavali svoje imanje investiranjem u zgrade. Ipak, pošto većina ispitanih firmi nije prijavila vrednost svoje imovine, rezultate treba posmatrati uz opreznost.

Tabela 6: Udeo vrste sredstava u ukupnoj imovini prema veličini firme

Veličina firme	Mikro + Mala		Mikro		Mala	
	2014	2013	2014	2013	2014	2013
Godina	2014	2013	2014	2013	2014	2013
Zemljište	35%	44%	29%	41%	34%	62%
Zgrade	40%	30%	17%	43%	41%	4%
Tehnologija	24%	26%	53%	16%	24%	34%

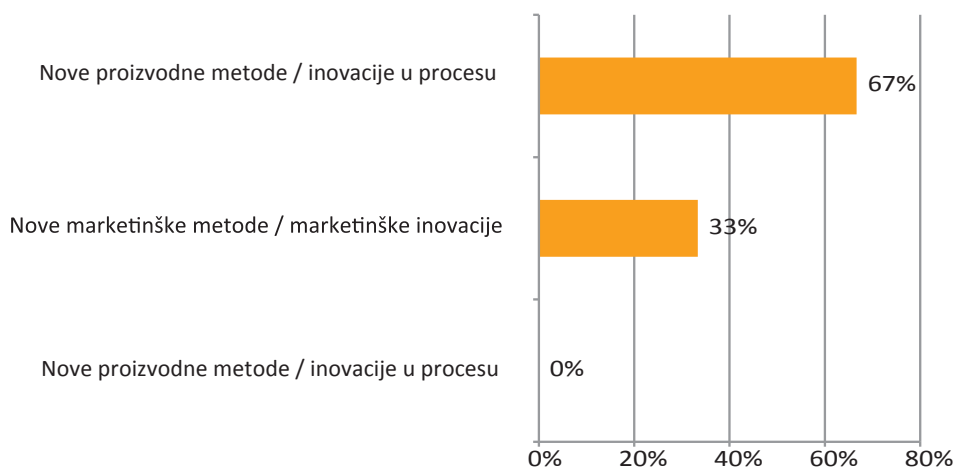
Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

6.2. Investicije i inovacije

U pogledu investicija koje su prijavili ispitivani biznisi, samo 23% je izjavilo da su investirali u nove ili inovativne proizvode ili usluge. Veličina kompanije izgleda da je bitna kada se radi o investicijama povezanim sa inovacijom, pošto samo 22% firmi koje su imale investicije spadaju u mikro biznise, u poređenju sa malim biznisima čiji je udeo 78%. Podaci pokazuju da je veličina biznisa u pozitivnoj vezi sa investicijama u nove proizvode i usluge. U 2014, prosek ukupnih investicija u nove proizvode ili usluge bio je oko 44.000€. Za finansiranje ovih investicija kao izvor finansija, samo 5% firmi je koristilo novčane doznake iz inostranstva.

Investicije u novu opremu i poboljšanje proizvodnih linija obavila je većina firmi (78%) dok je u radni kapital investirao manji broj firmi (22%). Samo oko 15% (od čega je 67% malih preduzeća) firmi je prijavilo da su pokrenuli novi metod proizvodnje, marketinga ili poslovne organizacije tokom 2014. Kao što je prikazano na slici 29, od firmi koje su prijavile da su uvele bar jedan od tri tipa inovacija, 67% je uvelo inovacije u procesu, 33% inovacije u marketing, dok niko od njih nije imao inovacije u organizaciji.

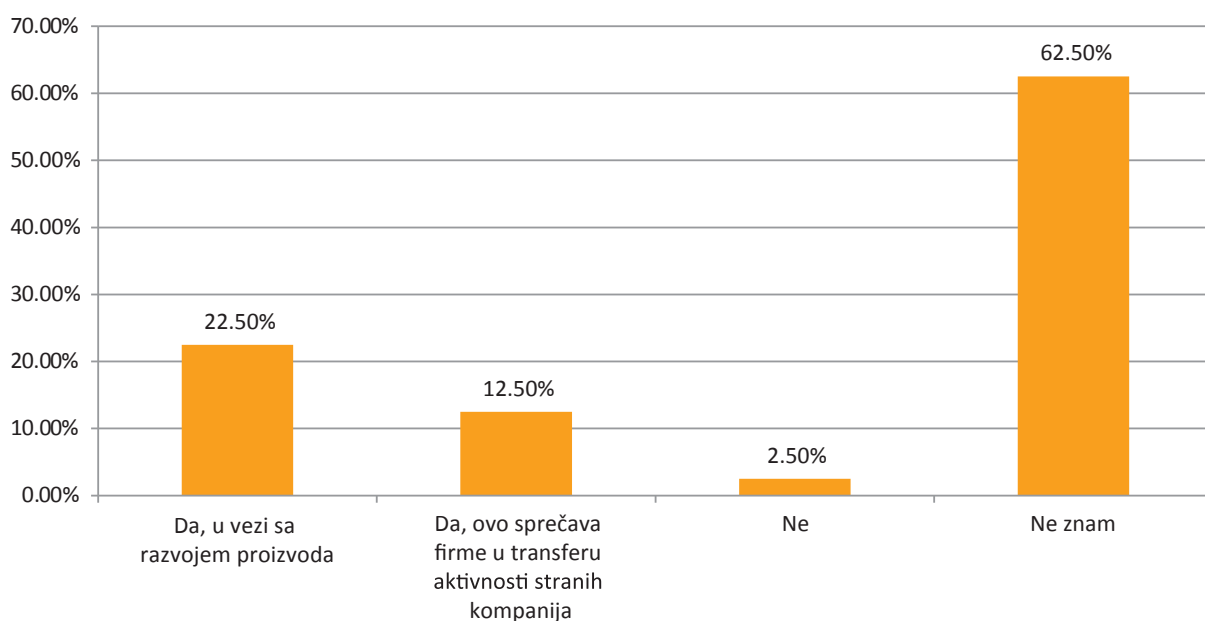
Slika 29: Procenat inovativnih firmi prema vrsti inovacije

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

Ispitane firme iz hemijske industrije su uglavnom popravile dizajn svojih proizvoda kao oblik marketinške inovacije, i investirale su u alate i opremu koje su neophodni za inovacije u procesu. Imajući u vidu sve vrste inovacije koje su firme prijavile, uključujući i investicije u nove procese ili usluge, podaci pokazuju da postoji oko 33% firmi koje su se angažovale najmanje u jednoj inovativnosti tokom 2014.

Slika 30: "Da li mislite da zaštita imovinskih prava ometa vaš poslovni razvoj"

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

Kada su zapitani o zaštiti imovinskih prava na Kosovu, manji procenat ispitanih firmi smatrao je da je postojeći sistem obeshrabrujući. Kako je pokazano na gornjoj slici, 35% ispitanih firmi smatra da zaštita imovinskih prava utiče negativno na sektor, bilo po pitanju razvoja novih proizvoda/usluga (22,5% firmi) ili što se tiče transfera aktivnosti međunarodnih kompanija (12,5% firmi).

Table 7: Registracija patenata i percepcije u vezi sa procedurom registracije

	% od svih firmi	% od firmi koje drže patent
Ima registrovan patent	15%	-
Teškoće u registrovanju patenta ometaju poslovni razvoj	5%	33%

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

Štaviše, podaci iz istraživanja ukazuju da 15% ispitanih kompanija iz hemijske industrije ima registrovani patent (tabela 7). Sa druge strane, neke od kompanija smatraju da su procedure za registrovanje patenta takve da ometaju njihov poslovni razvoj (5% od svih kompanija, ili 33% od vlasnika patenata).

Kutija 5: Industrijsko vlasništvo i patenti na Kosovu

Robne marke su regulisane Zakonom o robnim markama (Br. 02/L-54)). Robne marke se registruju u kosovskoj Agenciji za industrijsku svojinu. Vlasnik registrovane robne marke će, nakon registracije, imati isključiva prava u vezi sa robom i/ili uslugama koje pokriva registracija. Naročito, ova prava su: korišćenje robne marke, ovlašćenje za drugoga da koristi robnu marku ili dobijanje pravnog leka za prekršaj u vezi sa robnom markom. Robna marka se registruje na period od 10 godina i može se obnavljati neograničeno.

Industrijski dizajn regulisan je Zakonom o industrijskom dizajnu (Br. 04/L-038). Ovo je zaštićeno zakonom do tačke kada je ovo inovacija i kada ima specifičan karakter. Zaštita industrijskog dizajna traje 5 godina i može se produžavati na najviše 25 godina.

Patenti su regulisani Zakonom o patentima (Br.2004/49). Invencija se može patentirati ukoliko je nova, sadrži inventivan korak i industrijski je primenjiva. Pravo patenta se dobija na period od 20 godina.

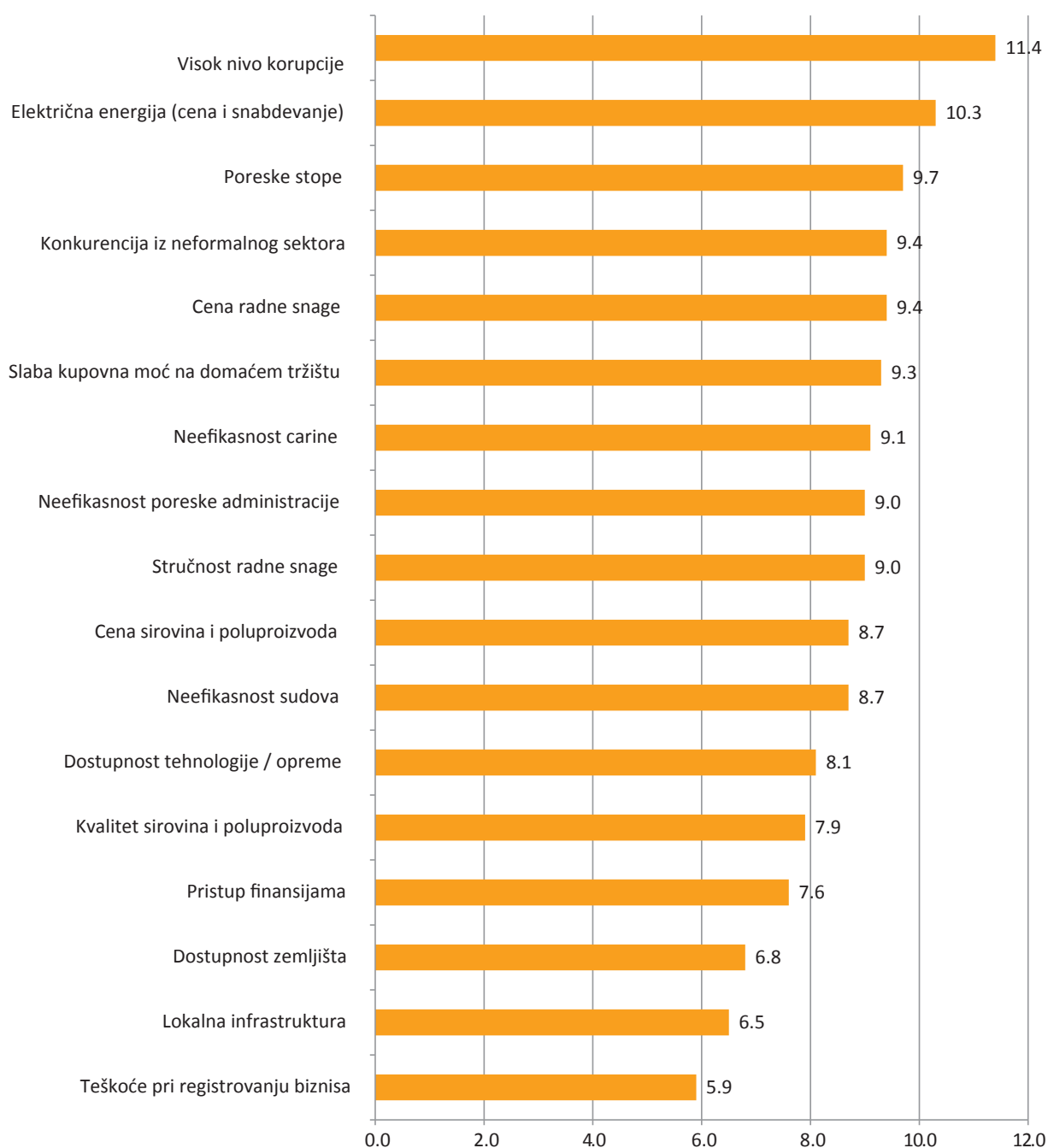
Standardizacija je regulisana Zakonom o standardizaciji (Br. 03/L-144). Sertifikacija proizvoda, procesiranje, usluge, kvalitet i personalni sistemi su uređeni Zakonom o standardizaciji, a institucija odgovorna za izdavanje, primenu i utvrđivanje standarda je Kosovska agencija za standardizaciju (KSA).

7. Poslovno okruženje

7.1. Barijere za poslovno okruženje: Percepcije biznisa

Anketa je ocenjivala stepen zadovoljstva i nezadovoljstva firmi iz hemijske industrije u pogledu poslovnog okruženja na Kosovu. Ispitane firme su bile zamoljene da ocene, na skali od 0 do 17 – gde 0 predstavlja minimalnu a 17 maksimalnu vrednost – da li određena tema ili institucija predstavljaju smetnju ili prepreku za njihove poslovne operacije. Prosečni rezultati za svako od pitanja izloženi su u grafikonu u slici 31.

Slika 31: Poslovne barijere (prosečne ocene, na skali od 0-17 – 0 minimalna, 17 maksimalna)

Izvor: Istraživanje UNDP (2015.)

Prema rezultatima ankete, izgleda da su firme u hemijskoj industriji generalno zadovoljne procedurama koje su potrebne za registraciju njihovog biznisa, lokalnom infrastrukturu, kao i pristupom zemljištu. Prosečna ocena za ova pitanja je oko 6 poena na skali – što je značajno ispod srednje vrednosti od 8,6. Nisko rangiranje „registrovanja biznisa“ nadolazi kao iznenađujuća barijera. Ovo je delimično povezano sa nedavnim osnivanjem „one-stop shop“ – kancelarije gde se svi poslovi obavljaju na jednom mestu – u 28 opština na Kosovu, gde se rutinski izdaju poslovne registracije i brojevi u kratkom vremenskom periodu. Ovo se takođe može prepisati i reformama preuzetim u 2013. koje su dovele do sledećeg: uklanjanje uslova minimalnog kapitala i takse za registraciju biznisa, eliminisanje uslova za validaciju građevinskog projekata i smanjenje cene građevinske dozvole i, najzad, i uspostavljanje sistema javnih beležnika koji doprinosi kombinovanju procedura za legalizaciju sporazuma o kupovini i prodaji. Infrastruktura je, sa druge strane, bila predmet velikih lokalnih, centralnih i međunarodnih investicija i donacija. Tokom prethodne tri godine, centralne institucije na Kosovu, kao i lokalne opštine, ušle su u velike investicije, što je u proseku iznosilo oko 22% od ukupnog javnog budžeta (Riinvest, 2015).⁷

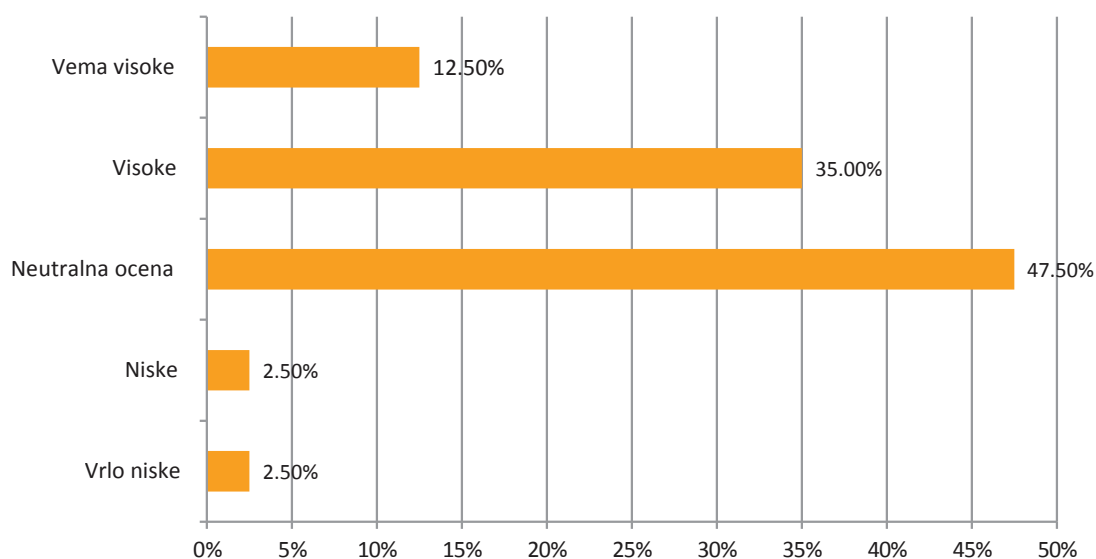
Kutija 6: Relevantne institucije

- ✓ Kosovska agencija za registraciju biznisa (registracija biznisa), <http://www.arbk.org/>
- ✓ Kosovska agencija za podršku investicijama i preduzetništvu (informacije za strane investitore u vezi sa pokretanjem biznisa, mogućnostima za investiranje, potencijalnim poslovnim partnerima, itd.), <http://www.invest-ks.org/>
- ✓ Poreska administracija Kosova (plaćanje poreza), <http://www.atk-ks.org/>
- ✓ U opštinama sve na jednom mestu (izvori informacija i saveta)
- ✓ Carina Kosova (informacije o carinskim dažbinama i postupcima), <https://dogana.rks-gov.net>
- ✓ Poslovne asocijacije (poslovne mreže, sajmovi, trgovinske misije, zagovaranje, itd.): Privredna komora; Američka privredna komora; Kosovska biznis alijansa.

Još jedna stavka za nezadovoljstvo firmi jeste prilično visok nivo oporezivanja. Ovo je dobilo prosečnu ocenu od 9,7. U daljem istraživanju barijera, kao što je prikazano na slici 32, većina mikro i malih firmi iz ovog sektora smatra da je nivo oporezivanja ili veoma visok (12,5%) ili visok (35%). Veoma mali deo misli da su porezi niski ili veoma niski (ukupno 5%). Skoro polovina ispitanika je neutralna u vezi sa ovim pitanjem.

⁷ Riinvest (2015) dostupno na: http://riinvestinstitute.org/publikimet/pdf/Business_Climate_in_Kosovo1421852590.pdf

Slika 32: "Kako bi ste opisali nivo oprezivanja?"

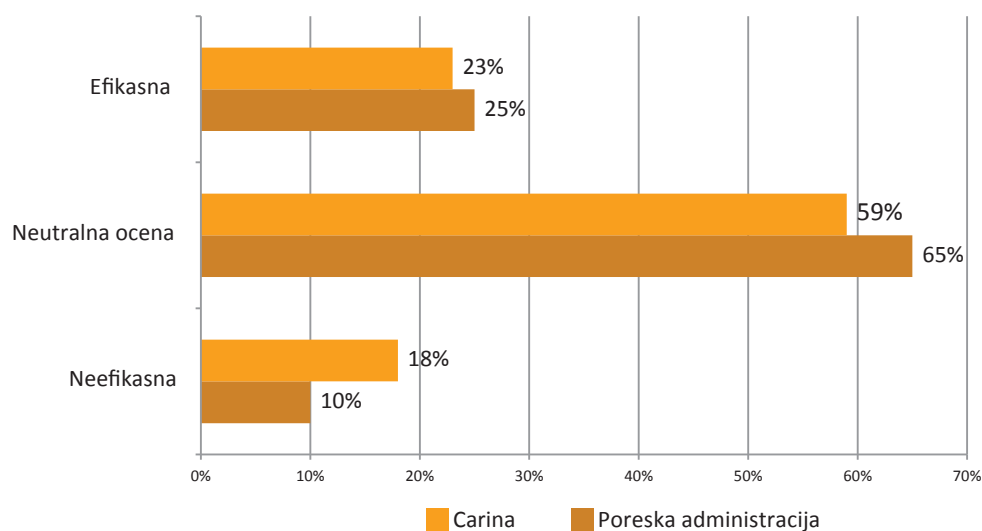
Izvor: Istraživanje UNDP, 2015.

Kutija 7: Lista relevantnih dozvola i sertifikata

- ✓ *Biznis sertifikat*
- ✓ *Registracija kod poreske administracije Kosova*
- ✓ *Registrowanje zaposlenih za penzijsku šemu kod poreske administracije*
- ✓ *Ekološka dozvola*
- ✓ *Protivpožarna potvrda*
- ✓ *Potvrda za vodu*
- ✓ *Građevinska dozvola*
- ✓ *Priključak za električnu energiju*

Spisak prepreka takođe pokazuje da postoji visok nivo nezadovoljstva efikasnošću poreske administracije (prosečna ocena 9,0) kao i carine (9,1). Veće nezadovoljstvo carinom u odnosu na poresku administraciju je takođe potvrđeno na slici 33.

Slika 33: "Kako bi ste ocenili efikasnost poreske administracije i carina?"

Izvor: Istraživanje UNDP, 2015

Mada većina intervjuisanih firmi u hemijskoj industriji ima neutralnu percepciju u vezi sa efikasnošću obe institucije, postoji jasno nezadovoljstvo u pogledu manje delotvorne carinske administracije. Oko 18% ispitanika veruje da je carina neefikasna.

8. Zaključci

Hemijska industrija je relativno nova i rastuća industrija na Kosovu. Skoro polovina sadašnjih firmi stvorena je tek tokom poslednje tri godine; oko jedne trećine firmi koncentrisano je u regionu Prištine. Slična geografska distribucija vidi se i među novoosnovanim firmama. Prema podacima KARB, oko 36% novostvorenih firmi osnovano je u regionu Priština. Firme u hemijskoj industriji na Kosovu su uglavnom aktivne u sledeća tri pod-sektora: proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, štamparskog mastila i smola, (ii) proizvodnja sapuna i deterdženata, preparata za čišćenje i poliranje, i (iii) proizvodnja lepka i adheziva. Većina njih su mikro preduzeća; mala i srednja preduzeća čine 16% firmi u hemijskoj industriji.

Mada hemijska industrija nije radno intenzivna, zaposlenost konstantno, mada umereno, raste. Proizvođači lepka i adheziva su prošli kroz najveći rast što se tiče zapošljavanja. Međutim, podaci iz istraživanja govore da su žene nedovoljno zastupljene u ovoj industriji; žene čine samo 13% ukupne radne snage u ovoj industriji. Srednje obrazovanje je najveći nivo obrazovnog dostignuća za više od 80% radne snage u firmama koje su angažovane u proizvodnji hemijskih proizvoda na Kosovu. Sa druge strane, skoro 20% njih završilo je tercijarno obrazovanje. Međutim, nedostatak radnika sa odgovarajućim obrazovanjem ili veštinama predstavlja jedan od izazova sa kojim se firme iz hemijske industrije trenutno suočavaju.

Prosečna prijavljena izlazna vrednost, kao i iskorišćenost kapaciteta, takođe pokazuju da se sveukupni učinak hemijske industrije popravlja. Velika većina ispitanih firmi počela je da izvozi posle 2010.; tek 30% firmi bilo je angažovano u izvoznim aktivnostima u 2014. Međutim, postoji pozitivan odnos prema izvozu među firmama koje ne izvoze, pošto je jedna trećina njih izjavila da imaju plan da u budućnosti izvoze. Dalje, strah da će se firme suočavati sa mnogim izazovima i preprekama takođe ometa izvoz u ovoj delatnosti. Sa druge strane, poluproizvodi i sirovine koje firme koriste u hemijskoj industriji uglavnom su uvezeni pretežno iz EU i zemalja članica CEFTA.

Carinske procedure i međunarodni standardi kvaliteta se smatraju glavnim barijerama za izvoz, dok su ograničene mogućnosti za uspostavljanje veza sa međunarodnim kupcima i troškovi transporta smatrani drugim glavnim barijerama za izvoz.

Samo mali procenat ispitanih firmi smatra da je registrovanje патената prepreka za razvoj biznisa. Sa druge strane, firme u hemijskoj industriji izgleda da su generalno zadovoljne procedurama za registraciju biznisa, lokalnom infrastrukturom i pristupom zemljištu.

Glavne barijere u hemijskoj industriji izgleda da su povezane sa visokim nivoom korupcije, kao i sa visokom cenom snabdevanja električnom strujom. Još jedna stvar zbog koje je nezadovoljstvo visoko jeste nivo oporezivanja. Većina mikro i malih firmi smatra da je nivo oporezivanja visok. Mada većina intervjuisanih firmi iz hemijske industrije ima neutralan stav o efikasnosti poreske i carinske administracije, postoji jasno nezadovoljstvo u pogledu nedovoljno delotvorne carinske administracije.

Reference

KBRA, 2015. Baza podataka registrovanih biznisa u kosovskoj Agenciji za registraciju biznisa.

Poreska administracija Kosova, 2015. Baza podataka registrovanih biznisa u poreskoj administraciji Kosova.

Istraživanje UNDP, 2015. Istraživanje firmi iz hemijske industrije na Kosovu.

Kosovska agencija za statistiku, 2015. rezultati istraživanja radne snage na Kosovu 2014.

Riinvest institut, 2015. Poslovna klima na Kosovu: uzajamna regionalna perspektiva.

MINISTARSTVO ZA TRGOVINU I INDUSTRIJU

www.mti-ks.org